

Avrupa Birliğı tarafından
finanse edilmektedir.

Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme
Çalışması
2021-2023
Güncellemesi

2024

FUNDA ŞENOL

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz III

Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

**Haritalama ve İzleme Çalışması:
2021-2023 Güncellemesi**

Prof. Dr. Funda Şenol

Ekim 2024

CEİD YAYINLARI

Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması: 2021-2023 Güncellemesi

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-625-7666-30-5

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği’nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

PROF. DR. LAİKA FUNDA ŞENOL Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde okurken basın sektöründe çalıştı. Mezun olunca akademisyenliğe geçiş yaptı. 1994-2010 yılları arasında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde, 2010-2017 arası Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde çalıştı. Kent sosyolojisi, kent tarihi, toplumsal cinsiyet, basın tarihi çalışma alanlarıdır. İletişim Fakültesi ve Kadın Çalışmaları Programı'nda lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri verdi. Yabanlar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara (İletişim Yayınları, 2003); Sanki Viran Ankara (der), (İletişim Yayınları, 2006); Cumhuriyet'in Ütopyası: Ankara (der) (Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2011); Kenarın Kitabı (der) (İletişim Yayınları, 2014) ve İcad Edilmiş Şehir: Ankara (der) (İletişim Yayınevi, 2017) adlı kitapları, çalışma alanlarında çok sayıda makalesi, araştırması bulunmaktadır. Şehirleri keşfetmeyi, sokaklarda yürümeyi, fotoğraf çekmeyi, arşivlerde eşelenmeyi, okumayı sever. Tuna'nın annesidir.

İçindekiler

Tablolar	6
Kısaltmalar	7
Giriş.....	9
Uluslararası Alandaki Gelişmeler	12
BM’nin Yaptığı Çalışmalar.....	12
BM Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Çalışmaları	12
UN Women’in Çalışmaları	13
BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi’nin Çalışmaları.....	14
Dünya Ekonomik Forumu Raporları	16
Avrupa Belgeleri	19
AK Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu 2024	19
Ulusal Düzeydeki Gelişmeler.....	24
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Ulusal Eylem Planları ve Faaliyet Raporları..	24
12. Kalkınma Planı.....	28
TİHEK Raporları	29
Meslek Örgütlerinin Çalışmaları	31
TGS.....	31
Gazeteciler Cemiyeti.....	33
STK’ların Çalışmaları	33
MEDAR’ın Raporu	34
Gazetecilikte Kadın Koalisyonu’nun Raporu	34
Kız Başına’nın Nefret Söylemiyle Mücadele Raporu.....	34
SES’in Kadın Gazetecilerle Dayanışma Projesi	34
KAOS GL’nin Medya İzleme Raporları	35
Pembe Hayat’ın İzleme Raporları.....	39
Journo’nun Çalışmaları	40
Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi’nin Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu	44
Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği’nin Engelli Kadınların Haber Medyasında Temsili Raporu	45
TESEV’in Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir?, Veri, Politika ve Süreç İncelemesi Raporu	45

AĞ-DA Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dayanışma Ağı’nın İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığı ve Medya Raporu	47
“Neden Meyda Erkek Egemen?” Projesi	47
Kadın Zamanı’nın Anadilde Şiddet Başvuru Mekanizmaları Raporu	48
Medya Çalışanlarına Yönelik Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Rehberi	48
Bianet.....	49
Göstergeler ve Veriler	50
Medya Sektöründe Çalışanların Dağılımı	50
Medya Alanını Düzenleyen Kurullardaki ve Devlete Bağlı Medya Kuruluşlarındaki Personelin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	52
Bireylerin Cinsiyete Göre İnternet Kullanım Oranlarına Dair Veriler	54
Kaynakça	59

Tablolar

Tablo 1. Eğitim seviyelerine göre teknoloji dolayımı şiddete maruz kalan kadınların yüzdesi	13
Tablo 2. Teknoloji dolayımı şiddet deneyimine göre kadınların çevrimiçi önlemleri kullanımı	14
Tablo 3. Kadınların işgücünde sektörlere göre liderlik pozisyonunda ve tüm seviyelerdeki temsili	17
Tablo 4. Endüstride yapay zeka becerilerine göre cinsiyet temsili	18
Tablo 5. Kadınların teknoloji, bilgi ve medya alanında işgücü ve üst düzey yöneticilik bakımından temsili.....	18
Tablo 6. Teknoloji, bilgi ve medya alanında küresel zirveye yerleşme oranı	18
Tablo 7. 2023'te AB'de sivil toplumun karşılaştığı tehdit ve saldırılar (yüzde olarak).....	21
Tablo 8. Manşetlerde kadına verilen yer	40
Tablo 9. İmzalı haberlerde kadın ve erkek yazarların dağılımı	40
Tablo 10. Sokak röportajlarında kadınların oranı	41
Tablo 11. Medyada yönetici olanların cinsiyete göre dağılımı	43
Tablo 12. Ayrımcı dil ve nefret söylemine dair istatistikler.....	44
Tablo 13. Cinsiyete Göre Temel ve Üstü Ortalama Dijital Becerilere Sahip Nüfus Yüzdesi (2021)	46
Tablo 14. Gazete ve dergilerde çalışanların cinsiyete göre dağılımı (2023).....	50
Tablo 15. Gazete ve dergilerde çalışan personelin kadrolarına ve cinsiyete göre dağılımı (2022)	51
Tablo 16. RTÜK Personelin yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı 2021	53
Tablo 17. RTÜK Personelinin kadro unvanına ve cinsiyete göre dağılımı 2021	53
Tablo 18. Vatandaş bildirimlerinin cinsiyete göre dağılımı 2021	53
Tablo 19. RTÜK Personelin yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı 2022	54
Tablo 20. Vatandaş bildirimlerinin cinsiyete göre dağılımı 2022.....	54
Tablo 21. Cinsiyete Göre Bireylerin İnternet Kullanım Oranı, 2023,2024	55
Tablo 22. Cinsiyete göre bireylerin son 12 ay içinde özel amaçla kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişimde İnterneti kullanım ve yürüttükleri faaliyetlerin oranı, 2023, 2024	55
Tablo 23. Cinsiyete göre son 12 ayda İnternet kullanan bireylerin İnternet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme oranı, 2023, 2024.....	56
Tablo 24. Cinsiyete göre son 3 ay içinde İnternet üzerinden eğitim, mesleki ve özel amaçlar için yapılan öğrenme faaliyeti gerçekleştiren bireylerin oranı, 2023, 2024	57
Tablo 25. Cinsiyete göre son 3 ay içinde sosyal medya ve mesajlaşma uygulamalarını kullanma oranı 2023-2024	57
Tablo 26. Cinsiyete göre son 3 ayda İnternet kullanan bireylerin İnternete bağlı cihazları veya sistemleri özel amaçla kullanma oranı, 2022, 2024	58

Kısaltmalar

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
age	Adı geçen eser
AK	Avrupa Konseyi
AP	Avrupa Parlamentosu
APC	İlerici İletişim Birliği - Association for Progressive Communications
BBC	Britanya Yayıncılık Birliği- British Broadcasting Corporation
BİK	Basın İlan Kurumu
BİT	Bilgi İletişim Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
BTK	Bilgi Teknolojileri Kurumu
CİB	Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı
CFWIJ	Gazetecilikte Kadın Koalisyonu - The Coalition For Women In Journalism
CSAPN	Kablo-Uydu Kamusal Ağı-Cable-Satellite Public Affairs Network
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ECOSOC	Ekonomik ve Sosyal Konsey-Economic and Social Council
EFJ	Avrupa Gazeteciler Federasyonu - European Federation of Journalists
EHRC	Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu - Equality and Human Rights Commission
FEMM Committee	Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesi-European Parliament Committee on Women's Rights and Gender Equality
FRA	Temel Haklar İçin Avrupa Birliği Ajansı-European Union Agency for Fundamental Rights
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü International-Labor Organisation
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği-International Telecommunication Union
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEDAR	Medya Araştırmaları Derneği
RSF	Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü-Reporters Sans Frontieres
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCE	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
TDK	Türk Dil Kurumu
TGC	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TGS	Türkiye Gazeteciler Sendikası
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UN Women	Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi-United Nations Entity For Gender Equality and the Empowerment of Women
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi-United Nations Office on Drugs and Crime
WEF	Dünya Ekonomik Forumu-World Economic Forum
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

Giriş

Türkiye geleneksel medyanın, yani gazete, dergi ve benzeri ürünlerden oluşan basılı medyanın uzun süredir tiraj kaybettiği, hatta bir kısmının artık yayımlanmadığı bir dönem yaşıyor. Bütün dünyada benzer bir gelişme yaşanırken, Türkiye’de bunun daha radikal ve planlı biçimde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. İnternet kullanımının yaygınlaşması, dijital mecraların sayısının artması ile birlikte haber medyası artık daha çok dijital ortamlarda varlığını sürdürüyor. Fakat bu gelişme sadece teknolojinin ucuzlayıp yaygınlaşmasıyla ilgili değil. Uzun AKP iktidarının “yandaş medya” yaratma seferberliğinin de bir parçası. Yayın organlarının sahiplerinin zaman içinde değişerek iktidara yakın isimler haline gelmesi; tarafsız ve nesnel gazetecilik yapmaya çalışan gazetecilerin işten çıkarılmaları, yayın organı sayısının azaltılıp içeriklerin eskisinden çok daha yoğun biçimde kontrol altında tutulması, bu seferberliğin sonuçlarından. ANAP döneminde Başbakan Turgut Özal’ın basından yönelen eleştirilere öfkelenip “Yakında üç buçuk gazete kalacak piyasada” tehdidini savurmasının ardından başlayan tekelleşme ve baskı ortamı, AKP ile birlikte zirveye ulaştı. Artık basın toplantılarında kamuyu bilgilendirmeyi amaçlayan sorular değil, mevcut iktidarı memnun etmeye ve onun aracısı olmaya yarayan çanak sorular sorulmaya başlandı.

Bu gelişmeler medya sektöründe çalışan kadınlar için hal-i hazırda birçok dezavantaj taşıyan bu sektörün dışlayıcılığını arttırdı, “erkek işi” olarak görülen gazeteciliğin yapılmasını neredeyse imkansız hale getirdi. 2015’te kendini gösteren tasfiye süreci, 2016 darbe girişiminden sonra hızlandı. Sadece kadın gazeteciler değil, erkeklerin çoğu da işsiz kaldılar. Adı duyulmuş, zamanında yöneticilik, köşe yazarlığı yapmış erkek gazeteciler kendi Youtube kanallarını, diğer dijital mecralardaki hesaplarını kullanarak mesleklerini sürdürmeye çalıştılar. Kadın gazeteciler onlardan epey bir süre sonra aynı yolu tutabildiler. Bunun sebebi, izleyici sayısının, reklam anlaşmalarının, beğeni butonlarının belirleyici olduğu dijital habercilik ortamının kadın gazeteci profiline çok uygun görülmemesiydi. Güncel siyasete dair enformasyon aktarıp analiz yapmak becerisi, ataerkil nitelikleri çok güçlü bir toplumda erkeklere has sayılıyor hala. Fakat Mediascope, Gazeteduvar, T24, Bianet, Artı Gerçek, Kısa Dalga gibi eleştirel içerikler üretme iddiasındaki dijital yayıncılık yapan şirketler, hatırı sayılır kadın gazeteciyi istihdam edip, kendi programlarını yapmalarına imkan verdiler. Hatta bazı programların içerikleri cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesini temel ilke kabul eden bir yayıncılık anlayışıyla hazırlanıyordu.

Zaman içinde daha önceden adını duyurmuş kadın gazeteciler tek başlarına haber içerikleri oluşturmaya, gündemi tartıştıkları, konuk aldıkları dijital ortamlara sahip olmaya başladılar. Nevşin Mengü, Özlem Gürses, Bahar Feyzan gibi deneyimli kadın gazeteciler sessiz sakin girdikleri dijital habercilik mecrasında kayda değer bir izleyici sayısına sahip olup dikkat çeken içerikler üretmeye başladılar. Eleştirilecek birçok yanı olsa da, hazırladıkları içerikler çoğunlukla cinsiyet eşitliğine duyarlıydı. Kültür-sanat içerikli podcastlar hazırlayan eski gazeteci kadınlar, dijital mecralarda ve haber portallarında yöneticilik, muhabirlik, yazarlık yapanlar da bu isimlere eklenebilir. Bu kadın gazeteciler birçok mecrada boy gösterip kadına yönelik şiddete karşı duyarlılık yaratmaya, toplumsal cinsiyet eşitliğine davet eden etkinliklerin içinde bulunmaya gayret ettiler.

Covid 19 pandemisi ile birlikte ev eksenli çalışma sürecinin başlaması ve pandeminin sönümlenmesinden sonra da bu çalışma tarzının büyük ölçüde devam ettirilmesi internetin, her türlü dijital mecra ile bunlara erişmeyi sağlayan bilgisayar, telefon gibi araçların hayatın merkezine oturmasına sebep oldu. Ev eksenli çalışma, evden çalışan kadınların bakım emeği ve duygusal emek yükünün birkaç kat daha artmasına sebep oldu. Ayrıca, erişilebilirlik baskısı, uzun çalışma saatleri de mobbing vakalarını arttırdı. Evde daha çok vakit geçiren kadınlar, çocuklar ve LGBTi’lerin ev içi şiddete uğrama oranlarının artması da bu olumsuzluklara eklenebilir. Bunun yanında, çevrimiçi etkinliklerin hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmesi, birçok kadının kamusal hayata, çevrimiçi olarak da olsa daha fazla katılmalarını, eğitim, sosyalleşme, dayanışma imkanları elde etmelerini sağladı.

Sosyal medya mecralarının giderek daha fazla ilgi görmesi, internet kullanımının yaygınlaşıp ucuzlaması dijital şiddetin büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmasını da beraberinde getirdi. Siber zorbalık üst başlığıyla anılan ısrarlı takip, teşhir, şantaj, nefret söylemi ve hedef gösterme sosyal medyanın olumsuz yükü olarak artmaya devam ediyor. Özellikle gençler arasında yaygınlaşan ve çoğunlukla erkeklerden kadınlara yönelen bir şiddet türü bu. Suça ve zorbalığa teşvik eden internet fenomenleri de başlı başına bir sorun. Bunun yanında, cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmaya yönelik, kadın özgürleşmesini ve LGBTi kimliğinin tanınmasını teşvik eden içerikler de bu olumsuz gelişmelerin olumlu yanı.

2023 yılı Şubat ayında yaşanan Kahramanmaraş merkezli büyük deprem, her alanda olduğu gibi kitlesel iletişim, haber alma hakkı ve ifade özgürlüğü alanında da birçok sorun yaşanmasına sebep oldu. Her cinsel kimlikten birey için sorun olan bu durum, kadınlar tarafından daha farklı deneyimlendi. Kadınlar yaşadıkları travmaları, ihtiyaçlarını, görüşlerini duyuracak mecra bulmakta erkeklerden fazla zorlandılar. Aile içinde kendilerini temsil edecek bir erkeğin gölgesinde kaldılar veya aile ve arkadaşlarını yitirdikleri için yalnızlaşarak kırılgan bir duruma düştüler. Deprem bölgesinde yerel muhabirlik yapan kadınlar ise büyük mücadelelerle yaşananları duyurmaya, kadın ve çocukların özel ihtiyaçlarını, yaşadıkları travmaları bildirmeye çalıştılar. Büyük şehirlerdeki STK’lardan deprem bölgesindeki kadınlara yönelen destek ve dayanışma ağları, bu felaketin yarattığı travmanın aşılmasında kolaylaştırıcı oldu. Depremden etkilenen kadın ve çocukların sesi olan kadın yönetmenler, gazeteciler, yazarlar sayıca oldukça fazlaydı. Bugüne kadar bu desteğin sürdüğünü görmek sevindirici.

Son üç yıla damgasını vuran olaylardan biri de genel seçim ve Cumhurbaşkanlığı seçimiydi. Bu süreçte hem muhalefet, hem de iktidar partisine mensup kadın adayların AKP yanlısı medyada seslerini duyurmaları pek de mümkün olmadı. Başta bahsettiğimiz sosyal medya mecralarında daha fazla görünür oldular. Kendi sosyal medya hesaplarından kendilerini ifade etme imkanı buldular. Bu süreçte sık sık dijital şiddete maruz kaldıkları, hedef gösterildikleri, nefret söylemine maruz kaldıkları oldu. Sadece Türkiye’de değil, seçim sürecindeki tüm ülkelerde yaşanan benzer olumsuz gelişmeler konusunda uluslararası örgütlerin yaptıkları çalışmalar, bu ve benzeri durumları önlemek için aldıkları kararlar, düzenledikleri kampanyalar son birkaç yılın önemli adımlarındandı.

İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılmasını protesto eden kadın ve LGBTİ örgütleri yine alternatif medya mecralarından seslerini duyurdular. Sözleşme’nin içeriğini anlatan podcastler, yazılar, söyleşi programları sık karşımıza çıktı. Sözleşme’den çekilmeyi önlemek için bir araya gelen STK’lar sosyal medya kampanyaları örgütlediler. Sloganlar belirleyip kamusal alanlarda yaptıkları protesto gösterilerini dijital mecralarda sürdürdüler.

AKP-MHP Koalisyonu’nun aile merkezli cinsiyet politikasının İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılmasıyla bir kampanyaya dönüştüğünü gördük. Ailenin toplumun temeli olduğunu savunan, birçok kadın ve LGBTİ örgütünün aileyi dağıtmaya yönelik, neslin devamını önleyecek bir politika izlediğine dair kara propaganda, hedef gösteren yayınlar hükümet yanlısı medya mecralarında sık sık karşımıza çıktı. İstanbul Sözleşmesi’nin aileyi temelinden sarsacak dayatmalar içerdiğine dair argümanlardan faydalanılarak aileyi korumaya yönelik politikaların önemli bir ayağının medyada yürütülmesi de geçtiğimiz birkaç yılda karşımıza çıktı. Hükümetin uzun ve kısa vadeli plan ve programlarında medya kampanyaları yoluyla ailenin korunması önemli bir yer tutuyordu.

Bu saydığımız gelişmeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve bu yolda zorlukla elde edilen kazanımların büyük bir tehdit altında olduğunu gösteriyor. Bu sebeple kadın ve LGBTİ örgütleri geriye gidişle mücadele etmek için kampanyalar örgütlediler, izleme faaliyetleri yaptılar, politika yapıcılarla görüşerek lobi faaliyetlerine giriştiler. Medyanın kendi içindeki eşitsizliklerin yanında ve ötesinde, yandaş medyanın toplumsal cinsiyet eşitliğine karşıt yaklaşımı son birkaç yıla damgasını vurdu. Sosyal medya mecralarının geleneksel gazeteciliği yutması ve başta kadınlar olmak üzere çalışanları kırılgan bir konuma sürüklemesi de son yılların olumsuz gelişmelerinden.

Uluslararası Alandaki Gelişmeler

Medyada TCE’nin hayata geçirilebilmesi için son üç yılda uluslararası alanda yapılan çalışmalar, sosyal medyanın geleneksel medyanın yerini alması hesaba katılarak yapılmaktadır. Covid 19 pandemisi ile birlikte internet dolayımı ile iletişimin artması siber zorbalığın da artmasını beraberinde getirdiği için, uluslararası dokümanlara baktığımızda siber zorbalığın önlenmesine yönelik çalışmaların arttığını görürüz.

BM’nin Yaptığı Çalışmalar

BM Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Çalışmaları

Toplumsal cinsiyet temelli ve teknoloji destekli şiddetin ölçülmesi ve önlenmesinin son yıllardaki çalışmaların merkezinde yer aldığını söylemiştik. UN Women, DSÖ ve BM Nüfus Fonu’nun bu yönde ortaklaşa yürüttükleri bir çalışma kayda değerdir. Çalışma kapsamında, BM Ekonomik ve Sosyal Konsey, Zaman Kullanımına İlişkin İstatistik Üretme Kılavuzu hazırlamış ve taraf olan ülkeleri bu başlıkta veri toplamaya davet etmiştir. Ölçüm standartlarının geliştirilmesi ve pilot uygulamalar konusunda da harekete geçirici faaliyetler planlamıştır.

Yine UN Women, siyasette aktif olan kadınlara yönelik teknoloji destekli şiddet konusunda başka araştırmalar da yürütmektedir. Bunlar, Asya-Pasifik ülkelerinde kadınlara yönelik nefret söylemi ve teknoloji temelli saldırganlığa dair veri toplamaya yöneliktir.

Yine Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından yayımlanan toplumsal cinsiyet istatistikleri hakkındaki raporda, veri toplanan alanlar arasında geleneksel ve sosyal medyanın en alt sıralarda yer aldığı görülmektedir¹.

¹https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/session_55/documents/2024-14-GenderStats-E.pdf (son erişim tarihi 10 Ekim 2024)

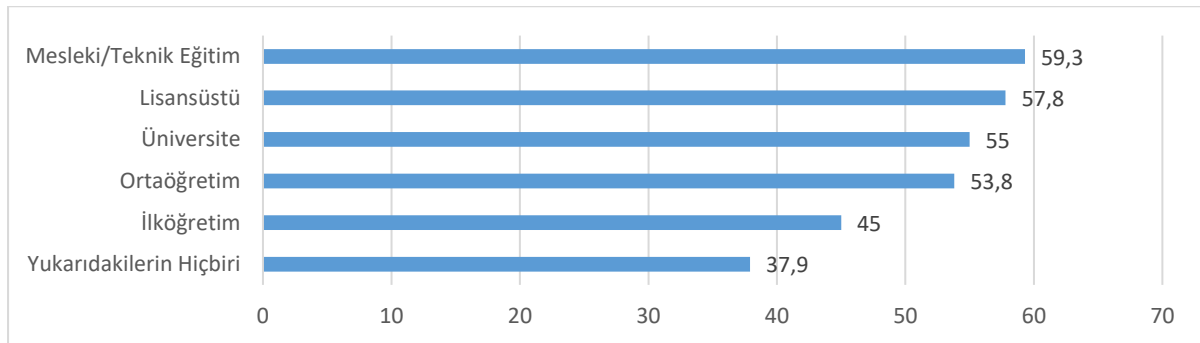
UN Women’in Çalışmaları

UN Women tarafından hazırlanan The Dark Side of Digitalization: Technology-facilitated violence against women in Eastern Europe and Central Asia² başlıklı raporda, kadınların çevrimiçi ortamlarda, mesela online oyunlarda, Facebook, Instagram, Snapchat, Viber gibi uygulamalarda dijital şiddete maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. İlginç bir tespit olarak raporda, son yıllara kadar teknoloji bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına odaklanan çalışmaların daha çok eğitim, istihdam ve güçlendirme konularına yönelik olduğu, günümüzde ise dijital şiddetin yarattığı hasarın bu başlıklar kadar önem kazandığı belirtilmektedir. Bu konuda 2010 tarihli Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi oldukça işlevseldir. Direktif, “bir grup insana veya cinsiyet, ırk, renk, din, soy veya ulusal ya da etnik kökene atıfta bulunularak tanımlanan bir grubun üyesine yönelik şiddet veya nefrete teşvik içeren” içerikten korumaya yönelik bir düzenlemedir. Ayrıca yasa dışı ve nefret içerikli çıktıların bildirilmesi ve işaretlenmesine yönelik hükümler de içermektedir. Bu düzenleme, televizyon programları, video hizmetleri, ilintili sosyal medya içeriklerini de kapsamaktadır.

Raporun bulgularına baktığımızda şunları görüyoruz:

- Facebook ve Instagram, kadınların en fazla şiddete maruz kaldıkları platformlardır;
- Teknoloji destekli şiddet, sosyal medya platformlarını kullanan her üç kadından biri tarafından deneyimlenmiştir;
- Her on kadından biri TikTok, e-posta veya Skype, Snapchat gibi mesajlaşma uygulamalarında toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalmıştır;
- Türkiye’den kadınlar, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin en fazla Instagram’dan yöneldiğini belirtmişlerdir. (s.46)

Tablo 1. Eğitim seviyelerine göre teknoloji dolayımı şiddete maruz kalan kadınların yüzdesi

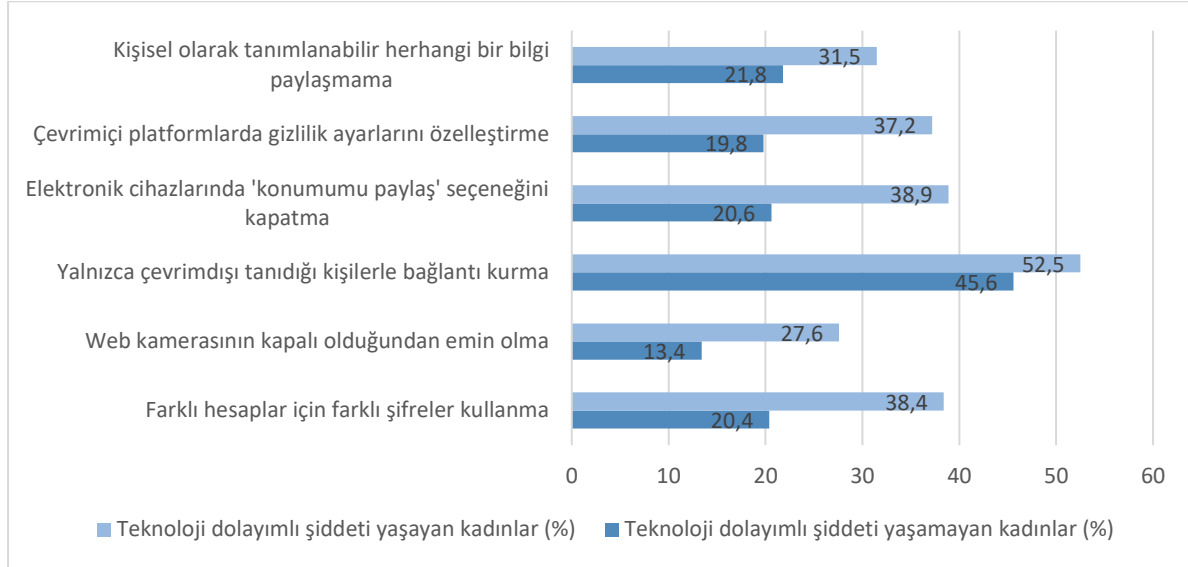

Yine rapora göre, internette daha fazla zaman geçiren kadınların şiddete maruz kalma riski daha yüksektir. En yüksek riskler çevrimiçi oyunlara katılan kadınlar arasında bulunmakta, bunu Snapchat, Viber, Facebook veya Instagram gibi sosyal medya mesajlaşmalarını en sık

² UnWomen (2023). The dark side of digitalization: Technology-facilitated violence against women in Eastern Europe and Central Asia. United Nations. (<https://dspace.ceid.org/handle/1/2352>)

kullanan kadınlar ve ardından Telegram kullanan kadınlar izlemektedir. İnternet platformlarında herkese açık bir profile, özellikle de birden fazla profile sahip olmak ve daha fazla sayıda arkadaş ve takipçiye sahip olmak da şiddet riskini artırmaktadır (s. 53).

Tablo 2. Teknoloji dolayımı şiddet deneyimine göre kadınların çevrimiçi önlemleri kullanımı

Kimi ülkelerde siber suçlara dair polis birimleri bulunmaktadır. Bunlar siber alemi izlemekte, vakaları tespit edip ilgili birimlere bildirmektedirler. Kadına yönelik şiddetle ilgili birimlerle işbirliği içinde çalışmaktadırlar.

BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) öncülüğünde hazırlanan Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Suç Odaklı Kullanımıyla Mücadele Uluslararası Sözleşmesi bir çerçeve metin olarak hazırlanmaktadır. Bunun yanında, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Teknoloji ve İnovasyon; Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet üzerine çalışan Nesil Eşitliği Eylem Koalisyonları; Toplumsal Cinsiyete Dayalı Çevrimiçi Taciz ve İstismar Üzerine Küresel Eylem Ortaklığı gibi oluşumlar da bu konuda yoğun çalışmalar sürdürmektedirler.

BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin Çalışmaları

BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin Kadının Statüsü Komisyonu eliyle hazırladığı 2023 tarihli raporda, sosyal medyanın kadınlar ve kız çocukları için olumlu yanları vurgulandıktan sonra, sosyal medya kullanımıyla bu mecra üzerinden çeşitli ayrımcılık biçimlerine, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türlerine ve zararlı uygulamalara maruz kaldıkları belirtilir. Covid-19 pandemisinde kadın ve kız çocukların internette daha fazla zaman geçirdiklerine, bunun da suçlular tarafından istismar edildiğine dikkat çekilir. Komisyon, üye devletlerin bu konuda harekete geçmeleri gerektiğini ısrarla vurguladıktan sonra, bu konudaki eksikliklerin altını çizer. Komisyon, uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak, dijital

ortamda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddet, taciz, takip, insan ticareti, gasp, sansür ve dijital hesaplara, cep telefonlarına ve diğer elektronik cihazlara yasadışı erişim için sıfır tolerans politikasının geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

Ayrıca, bu tür faaliyetlerin faillerinin tespit ve soruşturmadan kaçınmak için dijital teknolojileri sürekli olarak kullandıklarını ve uyarladıklarını belirtir. Suçluların tespit edilmesi, soruşturma için yetkili ve ilgili makamlara bildirilmesi, suçların elektronik delillerinin korunması ve delillerin zamanında bu makamlara teslim edilmesi ve bu bağlamda elektronik delillerle ilgili uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi konusunda devletler ve onların kolluk ve yargı makamları ve özel sektör dahil olmak üzere farklı aktörler arasında aktif işbirliği çağrısında bulunur. (Commission on the Status of Women Report on the sixty-seventh session) Komisyon, hızla değişen dünyada başarılı olabilmeleri için tüm kız çocukları ve kadınlara dijital okuryazarlık dahil olmak üzere kapsayıcı ve eşitlikçi kaliteli eğitim imkanının sağlanması gerekliliğini hatırlatır. Bu bağlamda, bilgi ve iletişim teknolojileri ve uygulamalarının, nitelikli erken çocukluk eğitimi ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının yanı sıra engelli kadın ve kız çocukları için erişilebilir öğrenme deneyimleri dahil, eğitimi geliştirmek için yeni yollar yaratılabileceğine dikkat çeker.

Komisyon, STK’ların, özellikle de kadın, genç kadın, kız çocukları, gençlik, taban ve toplum temelli örgütlerin, kırsal, yerli ve feminist grupların, kadının insan hakları savunucularının, kadın gazetecilerin ve medya profesyonellerinin, sendikaların kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının geliştirilmesi ve korunması konusundaki önemli katkılarından bahseder.

Sosyal medya ve çevrimiçi platformlar dahil olmak üzere, dijital araçların kadınlara ve kız çocuklara yönelik taciz, nefret söylemi ve ırkçılık, insan ticareti ve kadınlara, kız çocuklara yönelik her türlü cinsel sömürü ve istismarın yanı sıra çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirme ve zorla çalıştırma ve kadınların kişisel, cinsel içerikli içeriklerinin rıza dışı paylaşımını kınamak ve bunları önlemeye dair düzenlemeler yapmak üzere uygun tedbirlerin alınmasını öncelikli olarak tavsiye eder. (Economic and Social Council Official Records, 2023)

Medyanın bir enformasyon kaynağı olarak kullanıldığı durumlarla sık karşılaşırız. Savaşlar, çatışmalar ve göç çağında yaşadığımız göz önünde bulundurularak, UN Women, 2023’ta kadınların göç pratiklerinde medyadan nasıl yararlandıklarını konu edinen bir araştırma raporu yayınladı³. Bu raporda güvenli ve düzenli göç konusunda katılımcıların bilgi edinme kaynaklarının başında sosyal medya gelmektedir. Göçmen kadınların göç yollarında güvenli seyahat edip beraberlerindeki aile bireylerini şiddet, insan ticareti ve diğer suistimal biçimlerinden koruyabilmek için gerekli enformasyonu sosyal medya aracılığıyla, benzer deneyimler yaşayanlarla ve STK’ların bilgilendirici içeriklerinden öğrendikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, kadınların risk altında oldukları savaş, çatışma, insan ticareti gibi

³ UNWomen (2023). Developing a survey instrument on the situation of migrant women at the country level. UN Women. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2214>)

olağanüstü durumlarda hak temelli çalışan örgütlerin bilgilendirici ve uyarıcı sosyal medya paylaşımları hayati önemdedir (UNWomen, 2023).

Yine UNWomen’in hazırladığı bir el kitabı⁴, kadınlar ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemek amacıyla çoksektörlü ulusal eylem planları hazırlamak için oluşturulmuştur. Şiddet kaynaklarından biri olan çevrimiçi zorbalık ve istismar ile popüler medyada karşılaşılan şiddet içerikli üretimler de mücadele edilecek şiddet kaynakları olarak sıralamaya girmektedir. Medyayı önlenmesi gereken şiddetin kaynağı olarak görmenin yanı sıra, bu şiddeti önlemek için bir paydaş olarak da ele almaktadır el kitabı. (UNWomen, 2023, s.33)

BM’nin parlamenterler için hazırladığı, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü el kitabında öncelikle çeşitli ülkelerde eğitim sürecinde medyanın kullanılmasına dair iyi uygulamalar sıralanmıştır. Bunlardan biri Kolombiya’dan:

İyi Örnek:

Kolombiya Kongresi Kadın Eşitliği Komisyonu, 2020’den bu yana ülkenin COVID-19 pandemisinde yaşadıklarından yola çıkarak toplumsal cinsiyete duyarlı bir kültürü yerleştirmek için bir kamu kampanyası örgütlemiştir. #MujeresSinVirusdeViolencia etiketiyle başlatılan sosyal medya kampanyasında, şiddetin önlenmesi ve mağdurlara desteğin kriz sırasında hayata geçirilecek temel hizmetlerden olarak kabul edildiği duyurulmuştur. Pandemi döneminde kadına yönelik ev içi şiddetin de arttığı hesaba katılırsa oldukça dikkate değer bir uygulamadır bu. (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and It’s Optional Protocol, UN Human Rights Office of the High Commisioner, Inter Parliamentary Union, 2023)

UNWomen’in Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’nce hazırlanan, çocuk yaşta erken ve zorla evliliklere dair bir çalışmada, sosyal medyanın bu tür evliliklerin yaratacağı sorunlar hakkında bilgilendirici rolüne vurgu yapılmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerinden bu tür sosyal medya kampanyalarına dair örnekler verilmektedir. (UNWomen, 2023)

Dünya Ekonomik Forumu Raporları

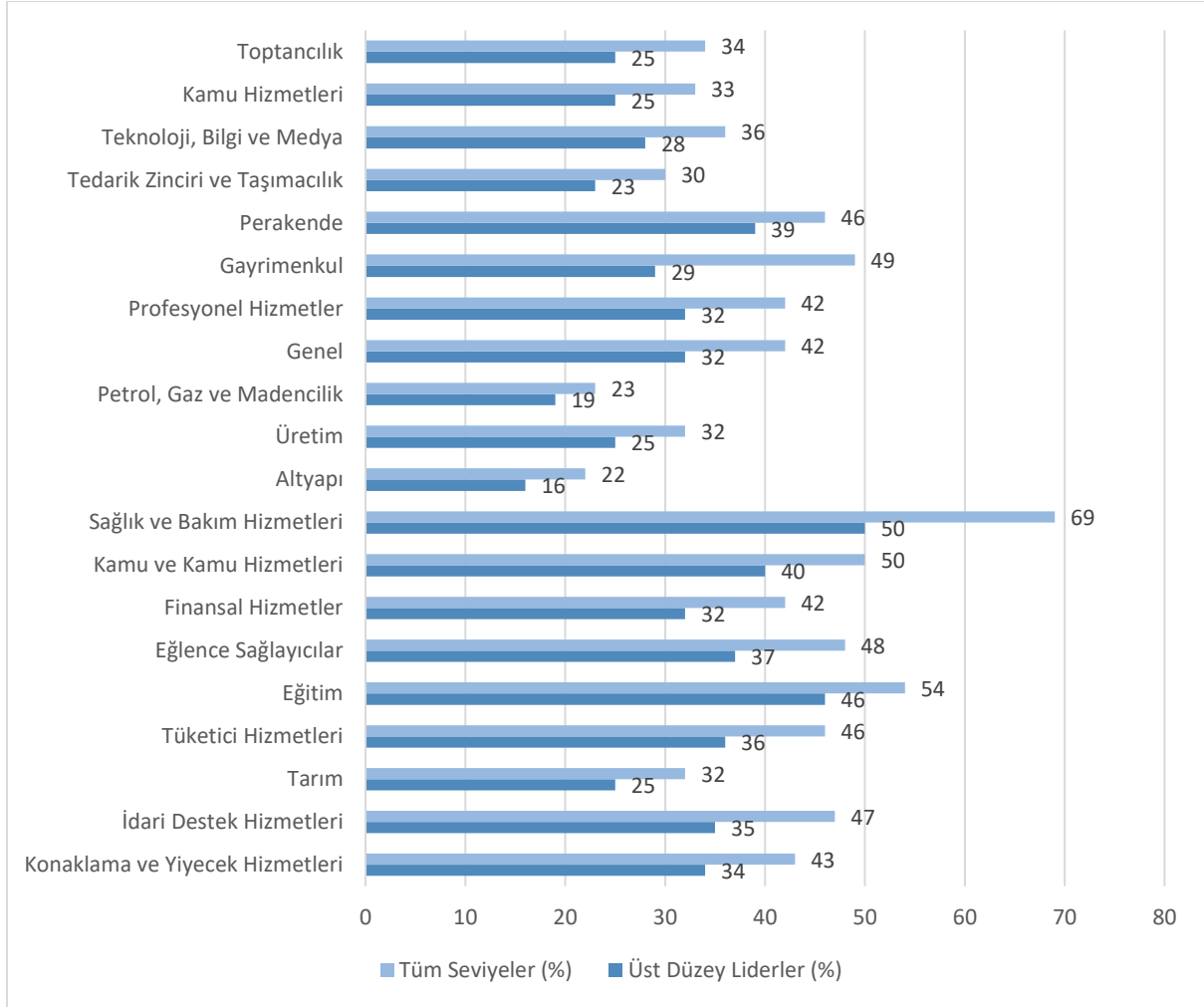
Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Global Gender Gap 2023⁵ raporunda, kadınların istihdam alanında erkeklerden ne kadar geride oldukları ortaya çıkmaktadır. Enformasyon ve medya sektörü de bu alanlardan biridir. 2016-2023 yılları arasında

⁴ UNWomen (2023). Together for prevention: Handbook on multisectoral national action plans to prevent violence against women and girls. UN Women. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2310>)

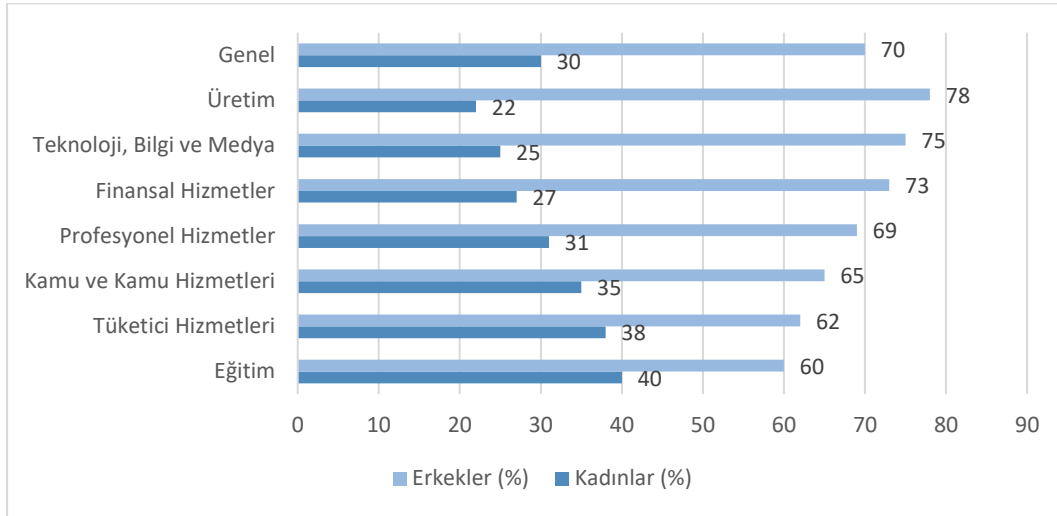
⁵ WEF (2023). Global Gender Gap Report 2023. World Economic Forum. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2193>)

teknoloji, enformasyon ve medya alanında kadınların istihdam oranı %40'a ulaşamamış %30'un biraz üzerinde ve neredeyse sabit bir çizgide seyretmiştir (WEF, 2023: 37).

Tablo 3. Kadınların işgücünde sektörlere göre liderlik pozisyonunda ve tüm seviyelerdeki temsili

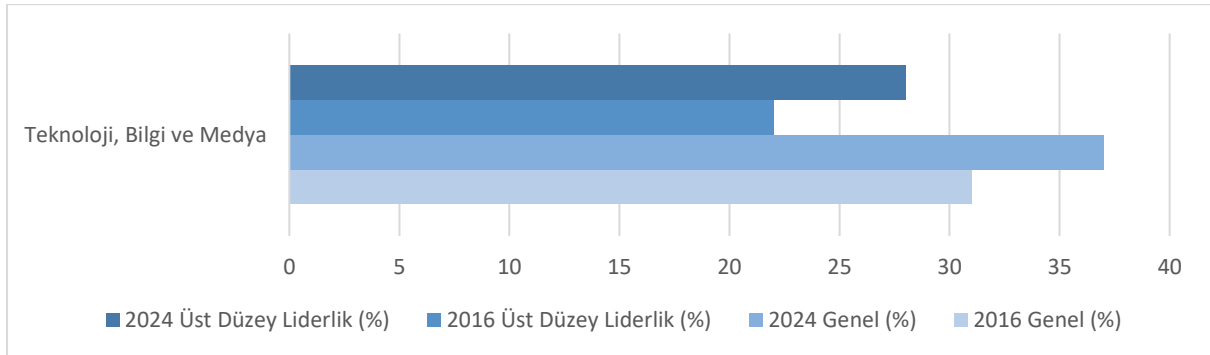

Tablo 4. Endüstride yapay zeka becerilerine göre cinsiyet temsili

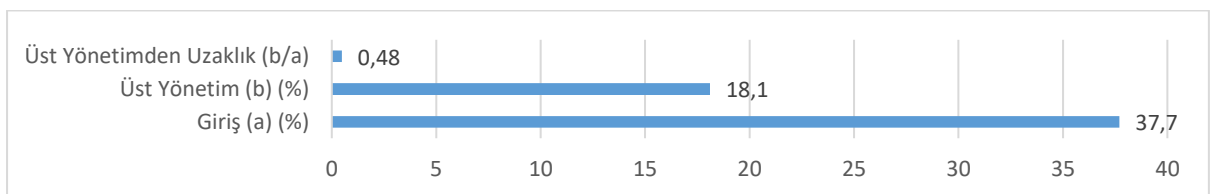

Bir yıl sonra Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Global Gender Gap 2024⁶ raporunda ise Bilgi, Teknoloji ve Medya sektörlerinde kadınlar hala erkeklerden daha az istihdam edilseler de, 2016’dan bu yana yapay zeka mühendisliğindeki kadın yaratıcıların sayısının arttığı görülmektedir. Buna rağmen raporun ilerleyen kısımlarında ortaya çıkmaktadır ki, meta veri, programlama, siber güvenlik gibi alanlarda cinsiyet eşitliğinden söz etmek hala imkansızdır. (age, 2024, s. 8)

Tablo 5. Kadınların teknoloji, bilgi ve medya alanında işgücü ve üst düzey yöneticilik bakımından temsili

Tablo 6. Teknoloji, bilgi ve medya alanında küresel zirveye yerleşme oranı

⁶ WEF (2024). Global Gender Gap Report 2024. World Economic Forum. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2474>)

Avrupa Belgeleri

AK Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu 2024

Avrupa Komisyonu’nun 2024 tarihli toplumsal cinsiyet eşitliği raporu, 2020-2025 AB toplumsal cinsiyet eşitliği stratejisi kapsamında hazırlanmıştır. Bu stratejiden hareketle, herkesin evinde, yakın ilişkilerinde, işyerinde, kamusal alanda ve çevrimiçi ortamlarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak ve güvende olmasının önceliği vurgulanmıştır. Çevrimiçi ortamlarda yaşanan şiddete özellikle vurgu yapılması konumuz bakımından önemlidir. Avrupa Komisyonu tarafından bu konuda hem teknoloji dolayımı ile iletişimin daha güvenli hale getirilmesi, hem de bu süreçte medyanın işbirlikçi tutumu önemsenmektedir. Temel Haklar Ajansı’nın (Fundamental Rights Agency) çevrimiçi içeriklere ilişkin 2023 tarihli raporu, tüm ülkelerde sosyal platformlarda kadınların çevrimiçi şiddetin ana hedefi olduğunu ortaya koymaktadır. Şiddet türleri arasında da cinsel şiddet içerikli olanlar başta gelmektedir. Raporda, saldırganlığı besleyen temel etkenin elektronik ortamlarda anonim olabilme ve cezasızlığın verdiği rahatlık olduğu dile getirilmektedir. Bu da kadınların sosyal medya ortamında suskunlaşmasına ve hatta bu ortamda aldıkları tehditlerin fiziksel şiddete dönüşmesine sebep olmaktadır rapora göre.

Bu tür şiddeti önlemek için Kasım 2022’de Dijital Hizmet Yasası yürürlüğe girmiştir. 2023’ten itibaren de Komisyon, X, Snapchat, Facebook, TikTok, LinkedIn, YouTube, Google ve Instagram dahil olmak üzere 20 büyük çevrimiçi platformu ve iki büyük çevrimiçi arama motorunu bu yasa doğrultusunda izlemektedir. Bu bağlamda Komisyon, 2023’te platform temsilcileri, politika yapımcılar ve sektör uzmanlarıyla bir araya gelmek üzere ilk Dijital Hizmetler Yasası Paydaş Etkinliğini düzenlemiştir.

Komisyon’un bir diğer hedefi de 2023’ten itibaren başlattığı çalışmalarla, 3 yetişkin içerik platformunun (Xvideos, Pornhub ve Stripchat) toplumsal cinsiyet temelli şiddet içeriklerine karşı ve yasadışı yayınları engellemek amacıyla takip edilmesidir. Bu tür platformların yarattığı sorunlar arasında çocukların cinsel istismarını gösteren içerikler, özel görüntülerin izinsiz paylaşımı ve insan kaçakçılığı, modern kölelik gibi daha geniş sistemik riskler de vardır. Bunlar da komisyonun çalışma alanına dahil edilmiştir.

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi (Audiovisual Media Services Directive), son yıllarda yaygınlaşan ve suistimale açık olan Yapay Zeka uygulamalarını da mercek altına almıştır. 8 Aralık 2023’te AB ortak yasa koyucuları, Yapay Zeka Yasası olarak adlandırılan yapay zeka ile ilgili uyumlaştırılmış kurallara ilişkin düzenlemeyi hayata geçirmek üzere anlaşmışlardır. Taslak düzenleme, Avrupa pazarına sunulan ve AB’de kullanılan yapay zeka sistemlerinin güvenli olmasını ve temel haklara ve AB değerlerine saygı göstermesini sağlamayı amaçlamaktadır. Yapay zeka uygulamaları ile üretilerek kişileri hedef alan, suiistimal eden görüntü, ses veya video içeriklerini kontrol etmek üzere tasarlanmıştır.

Bu tür içeriklerin yüzde 90’nının kadınları hedef aldığını ortaya çıkaran çalışmaların neticesinde, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetle mücadeleyle ilişkin Direktif önerisine ilişkin geçici anlaşma aynı zamanda AB genelinde bazı suçların tanımlanmasına imkan verecektir: mahrem veya manipüle edilmiş materyallerin rıza dışı paylaşımı; siber takip; siber taciz; siber teşhir ve kadın düşmanı nefret söylemi.

Ayrıca, çocukların cinsel istismarına karşı daha etkili bir mücadele için AB stratejisi kapsamında, 2023 boyunca AK, çocukların çevrimiçi cinsel istismarını önleyen ve bununla mücadele eden bir yönetmelik teklifi üzerine müzakereleri ilerletmiştir. AK, araştırmacıları ve bu alanda çalışan diğer paydaşları bir araya getirecek olan çocuk cinsel istismarını önleme ağını (CSAPN) örgütlemeyi de taahhüt etmiştir.

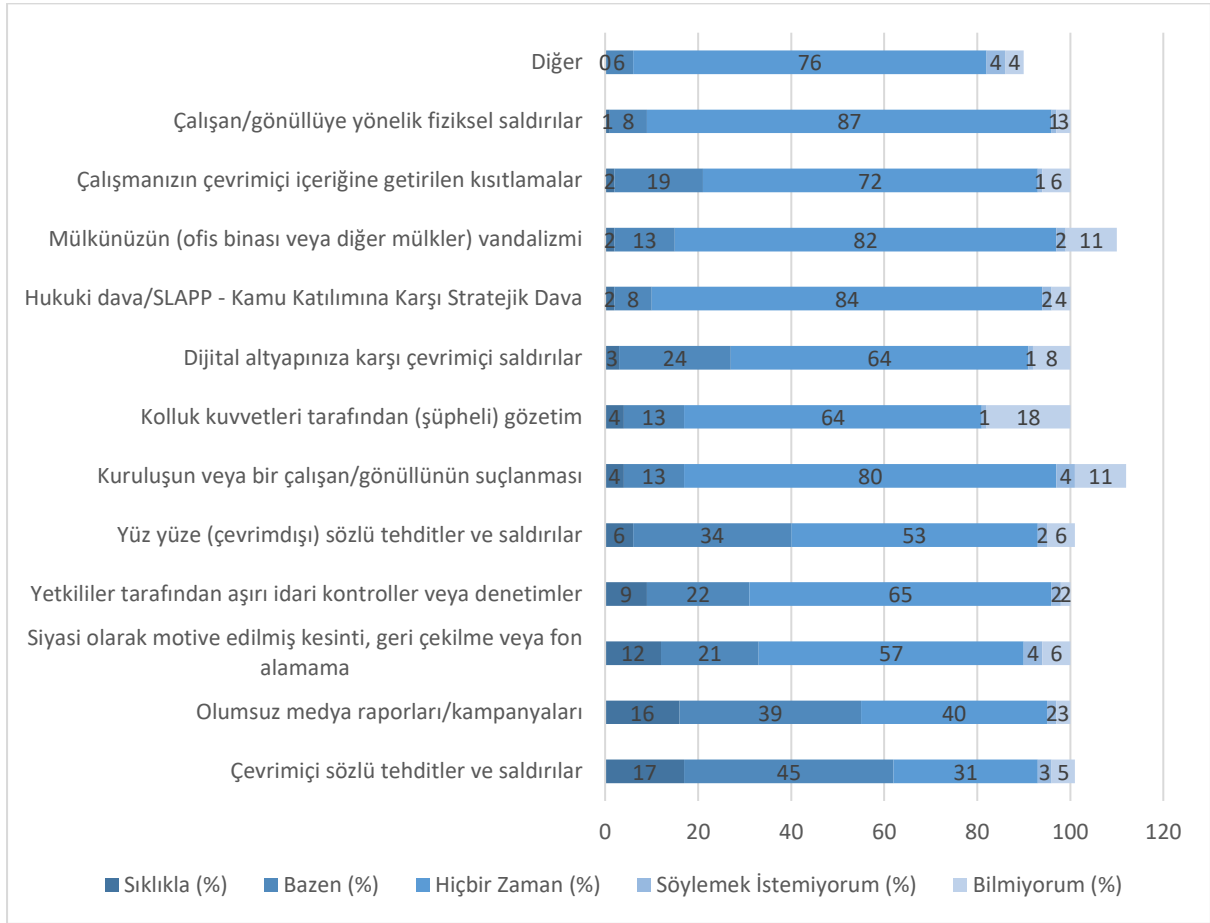
Mart 2023’te başlatılan bir kampanya da medyada toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından önemlidir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla mücadele etmek amacıyla AK, 2020-2025 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi doğrultusunda AB çapında bir iletişim kampanyası başlatmıştır. EndGenderStereotypes kampanyası, kariyer seçimleri, bakım sorumluluklarının paylaşımı ve karar verme gibi hayatın farklı alanlarındaki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kapsar. Genç yetişkinleri hedef alan kampanya 2023 boyunca ağırlıklı olarak sosyal medya üzerinden yürütülmüştür. Kampanya aynı yıl Forbes Social Awards’a layık görülmüştür.

European Union Agency For Fundamental Rights yani Temel Haklar İçin Avrupa Birliği Ajansı (FRA)’nın 2024 tarihli Haklar Raporu’na göre⁷, 2023’te AB’de sivil toplumun tehdit ve saldırı deneyimleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Medya kampanyalarının bir saldırı aracı olarak üst sıralarda yer aldığı görülmektedir.

FRA, bu saldırılara karşı önlemler alınması ve kamusal katılım için elverişli bir ortam yaratılması gerektiğini ifade etmektedir. Yurttaş gazeteciliği yapanlar, blog yazarları, sosyal medya aktivistleri ve yeni medya kullanan herkese yönelik saldırılara karşı önlem alınması konusunda telkinde bulunmaktadır. Sadece dijital ortamlarda iletişim imkanı arayan kesimlere değil, gazetecilere yönelik saldırıların da 2023’te arttığı dile getirilen raporda, Avrupa Konseyi Gazetecilerin Güvenliği Platformu başta olmak üzere, birçok platformda bu ihlallerin takip edildiği eklenmektedir. FRA, üye ülkelerde gazetecilerin, devletten yönelen baskılarla yüz yüze kaldıklarını da gözlemlemiştir.

⁷ Agency for Fundamental Rights, E. (2024). Fundamental rights report 2024. Publications Office of the European Union. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2469>)

Tablo 7. 2023'te AB'de sivil toplumun karşılaştığı tehdit ve saldırılar (yüzde olarak)

FRA'nın raporunda şu vurgulanmaktadır: Avrupa Şartı ve uluslararası insan hakları hukuku uyarınca, AB üye devletlerinin, örgütlenme, barışçıl toplanma ve ifade özgürlükleri kapsamındaki yükümlülüklerini tam olarak uygulamak suretiyle, canlı bir sivil alanın var olmasını sağlamak için olumlu tedbirler almaları gerekmektedir. Bunun yanında, AK'nin gazetecilere yönelik saldırıları izlediği de belirtilmiş, insan hakları savunucularının karşı karşıya kaldıkları sorunlara yönelik çalışmaların AB üyesi ülkelerin dışında da takip edildiği eklenmiştir. Ancak şu anda bu izlemenin sistematik olarak yapılamadığı da belirtilmiştir.

İYİ ÖRNEK:

İspanya'da, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete Karşı Hükümet Delegasyonu, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesine yönelik politikaların oluşturulmasından sorumlu bir organ olarak hayata geçirilmiştir. Kendi imkanlarıyla veya polisten, diğer kurumlardan topladığı verilerle analiz çalışmaları yapıp bunları yayınlamaktadır. VIOGEN (Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Mağdurlarına Yönelik Polis Sistemi) yapılan başvuru ve çağrılarını takip eder. Fail ve maruz kalan ile ilgili sosyodemografik veriler ve iki taraf arasındaki ilişki dahil olmak üzere kadın cinayetleriyle ilgili kapsamlı bir veri havuzu vardır. Web üzerinde kapsamlı bir veri

portali bulunmaktadır. Aynı zamanda maruz kalanlar için danışmanlık hizmeti de verilmektedir burada⁸. (EIGE, 2023, s. 35)

Avrupa Parlamentosu’nun bir organı olan FEMM Komite, 2023’te sosyal medya kullanımının kadınlar ve kız çocuklar üzerindeki etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır⁹. Çalışmanın amacı, sosyal medyanın kadınlar ve kız çocukları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve daha genel olarak da demokrasi ve sivil katılım üzerindeki etkilerini ana hatlarıyla ortaya koyup değerlendirmektir. Erişim, kendini ifade etme, klişeler, beden imajı ve öz saygı, özsansür ve farklı sosyal medya platformlarında nefret kampanyalarını temel almıştır. Bu araştırma kapsamında, AP ve AK’nin kadınların sosyal medyanın olumsuz etkisinden korunmasına dair uluslararası mevzuat, programlar, kılavuzlar ve eylemleri hakkında genel bakış sunulmaktadır. Son olarak da, sosyal medya kullanımının kadınlar ve kız çocukları için yarattığı sorunları ortadan kaldırmayı hedefleyen politikalar için pratik ve politik öneriler sunulmaktadır. (s. 8)

AK, LGBTIQ karşıtı çevrimiçi nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadele için tedbirlerin güçlendirilmesi amacıyla 16 Kasım 2022’de yürürlüğe giren Dijital Hizmetler Yasası’nı (DSA) onaylayarak daha güvenli bir çevrimiçi ortam için adım atmıştır. LGBTIQ Eşitlik Stratejisi 2020-2025’in uygulanmasına ilişkin ilerleme raporuna göre¹⁰, revize edilen Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi’nin (AVMSD) doğru bir şekilde uygulanması AK için bir öncelik olarak belirtilmiştir. Bunun için Şubat 2023’te Komisyon, medya okuryazarlığı kılavuz ilkelerini kabul etmiştir. Bunun pratik bir şekilde uygulanabilmesi için de bir medya okuryazarlığı araç kutusu geliştirmiştir. (LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, s. 20-21,).

AB’nin 2023 tarihli toplumsal cinsiyet eşitliği raporunda da siber şiddet merkezdedir. Raporda, siber şiddetin çevrimdışı şiddetin bir uzantısı olabileceği veya çevrimiçi şiddetin kolaylıkla gündelik hayattaki şiddete dönüşebileceğinin altı çizilmiştir. Raporda, internet ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal cinsiyete dayalı siber şiddetin tırmanışa geçtiği vurgulandıktan sonra, 2022 Eurobarometer verilerine göre, AB sınırları içindeki kadınların yüzde 16’sının siber şiddete maruz kaldıkları belirtilmiştir. Uluslararası Af Örgütü’nün bir araştırmasına da değinilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların yüzde 76’sı çevrimiçi nefret söylemine maruz kaldıktan sonra sosyal medyayı kullanma biçimlerini değiştirmişle, yüzde 32’si ise belirli konularda fikir paylaşmaktan vazgeçmişlerdir. Raporda yer verilen Belçika’dan bir uygulama, haber medyasında TCE farkındalığı yaratmak için iyi bir örnektir.

⁸ EIGE (2023). Strengthening data systems on violence against women in the Western Balkans and Türkiye. European Institute for Gender Equality. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2145>)

⁹ Parliament, E. (2023). The impact of the use of social media on women and girls. European Parliament. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2155>)

¹⁰ European Commission (2023). Progress report on the implementation of the LGBTIQ equality strategy 2020-2025. Publications Office of the European Union. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2203>)

İYİ ÖRNEK:

Belçika’da Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından yürütülen ve iki İtalyan örgütünün paydaş olduğu “Hikayeyi Yeniden Yazmak: Siyasi ve Kamusal Yaşamda Medyadaki Toplumsal Cinsiyet Kalıplarıyla Mücadele” başlıklı proje, siyasi hayatta kadın ve erkeklerin adil bir şekilde temsil ve tasvir edilmeleri amacıyla hazırlanmıştır. Avrupa medyasında haber merkezi kültürü, politikaları ve süreçlerine ilişkin reformlar başlatmayı hedeflemektedir. Projede, gazeteciler, haber medyası yöneticileri, basın sendikaları, dernekleri, toplumsal cinsiyet uzmanları, medya özdenetim kurumları, siyasi hayatta aktif olan kadınlar, akademisyenler ve yeni nesil medya profesyonelleri birlikte çalışmaktadır¹¹.

¹¹ European Commission. (2023). 2023 Report on Gender Equality in the EU. European Commission. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2154>)

Ulusal Düzeydeki Gelişmeler

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Ulusal Eylem Planları ve Faaliyet Raporları

İlgili kamu kuruluşları, STK’lar, sendikalar, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve medya temsilcilerinin katılımıyla ve KSGM koordinasyonunda hazırlanan ve 2021-2025 dönemini kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı’nda¹², eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya başlıklı 5 temel politika eksenini vardır. Planın tüm illerde uygulanabilirliğini arttırmak amacıyla 81 ilde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planları yürürlüktedir.

Eylem planının hedeflerinden biri, yeni teknolojiler ile tüm iletişim kanalları dahil medyanın kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranış oluşturma çabalarını desteklemek, toplumdaki algısını olumsuz gösteren her türlü içerikle etkin bir şekilde mücadeleye devam etmek olarak belirtilmektedir (2021, s.24).

Planda medyaya önemli bir rol verilmiştir. Medyanın, sadece ürettiği içerikle değil, eğitim amacıyla da kullanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Hayat boyu öğrenme faaliyetleri kapsamında, kadınların haber almaları, okumaları, öğrenmeleri, kanaat geliştirmeleri, tercih belirlemeleri, sosyalleşmeleri ve sosyal yapının değişmesinde söz sahibi olmalarında etkili araçlardan biri olarak işaretlenmiştir medya. Bu kapsamda, “medyada içerik üretenlerin ve denetleyici kuruluşların kadın-erkek eşitliği konusunda farkındalığının artırılması ve medya kullanıcılarının kadın ve temsil konusu başta olmak üzere, medya okur-yazarlığının geliştirilmesi kadınların hayat boyu öğrenme mekanizmalarındaki konumlarının güçlenmesine önemli katkıda bulunacaktır”, denmektedir (age, s.41).

2023 yılı Faaliyet Planı’nda yer alan, alt hedeflerden biri, “Adli Yardım ve CMK Uygulamalarından Etkin Yararlanılması Amacıyla Kadınlara Yönelik Bilgilendirme Çalışmaları Gerçekleştirmek”tir. Bu hedef doğrultusunda, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları ile TBB, uluslararası kuruluşlar ve STK’ların ortaklaşa olarak, şiddet mağdurunu bilgilendirmeyi hedef alan içerik planlaması yapmalarına, hazırlanan kamu spotunun medya mecralarında yayımlanmasına karar verilmiştir.

Bir diğer alt hedef olarak da, iletişim fakültelerinin öğrencilerine yönelik medya atölyeleri gerçekleştirmek belirlenmiştir. Kadına yönelik şiddete karşı medya içeriklerinin oluşturulmasında hak temelli yaklaşımların ve toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık karşıtlığına yönelik farkındalığın artması için yapılan bu atölyeler, Cumhurbaşkanlığı İletişim

¹² ASHB (2021). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025). Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1793>)

Başkanlığı, RTÜK, YÖK, üniversiteler ve uluslararası kuruluşların işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir.

Kadına yönelik siber şiddetle mücadele ve internetin güvenli kullanımı amacıyla içerik üretilerek yaygınlaştırılması alt hedefi doğrultusunda, siber şiddetle mücadele için görsel materyal ve seminer içeriği oluşturulup internet aracılığıyla yaygınlaştırılması planlanmıştır. Bu içerikler ve seminer hem dijital ortamlarda, hem de yüz yüze aktarılmıştır. Bu etkinlikler Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar, Adalet ve İçişleri bakanlıkları, MEB, RTÜK, üniversiteler ve STK’lar işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir.

Medyada kadın temsiline iyileştirilmesi ve medya aracılığıyla kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında bir çalışma grubu oluşturulmasına yönelik alt hedef, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, TİHEK, RTÜK, BTK, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, MEB ve Üniversitelerin işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. İlgili kurum ve kuruluşlarla iş birliğinde Medya Çalışma Grubu oluşturulmuş, yıl içinde yürütülecek çalışmalar için tema belirlenmiştir. Kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran dil kullanımının önlenmesi ve olumlu söylemlerin teşvik edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çalışma grubu yıllık değerlendirme toplantısı gerçekleştirmiş, eğitimi gerçekleştirmek için RTÜK ile iş birliği yapılmış ve eğitim programı hazırlanmıştır. Son aşamada eğitim materyali hazırlanıp yüz yüze ve çevrimiçi olarak katılımcılara aktarılmıştır.

2024 Yılı Faaliyet Planı’na baktığımızda kadına yönelik şiddetle mücadelede yine medyanın işbirliğine yoğun olarak başvurulduğunu görmekteyiz. Alt hedeflerden ilki, medyada kadına yönelik şiddetle etkin mücadele amacıyla RTÜK ile iş birliği çalışmaları gerçekleştirmektir. RTÜK işbirliğiyle kurulda görev yapan uzman ve uzman yardımcısı düzeyinde personele yönelik “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele” konusunda seminer programı düzenlenmesi planlanmıştır.

Bir başka hedef, eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesine yönelik farkındalık ve bilgilendirme çalışmalarının yaygınlaştırılmasıdır. Üniversiteler ve RTÜK işbirliğiyle gerçekleştirilmesi planlanan bu etkinlikte, medya okuryazarlığının kazanılması amacıyla medya aracılığıyla şiddetin önlenmesine yönelik bilinçli teknoloji kullanımı ve siber şiddet konularında öğrencilere farkındalık eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.

Alt hedeflerden bir diğeri, gündelik yaşamda ve sosyal medyada cinsiyetçi ve şiddet içerikli dil kullanımı yerine eşitlikçi ve şiddetsiz bir söylemin teşvik edilmesi amacıyla farkındalık etkinlikleri gerçekleştirmektir. CİB, KTB, TDK, MEB, TRT ve üniversiteler işbirliğiyle atasözleri, deyimler, halk masalları gibi folklorik öğeler ile dil ve geleneklerde kadına şiddete neden olan unsurlar ile olumlu örneklerin ortaya konulduğu bir araştırma gerçekleştirilecektir. Bunun için sosyal medyada farkındalık kampanyaları yürütülecektir.

İletişim fakültesi öğrencilerine yönelik medya atölyesi gerçekleştirme hedefi doğrultusunda CİB, RTÜK, YÖK, üniversiteler ve uluslararası kuruluşlar işbirliğiyle öğrencilerle atölyelerde buluşulacaktır. “Çocuk yapımlarında şiddetle mücadele” konusunda üniversitelerin çizgi film-animasyon bölümü öğrencileri, çocuk programı yapımcıları ve çizgi film senaristleriyle farkındalık çalışmaları yapılması da bir başka alt hedefdir.

Kadına yönelik siber şiddetle mücadele ve internetin güvenli kullanımı amacıyla içerik üretilip yaygınlaştırılması hedefinde işbirliği yapılacak kurumlar CİB, ASHB, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları, MEB, RTÜK, üniversiteler ve STK’lardır. Siber şiddetle mücadele için görsel materyal ile seminer içeriği hazırlanmasıyla birlikte, yüz yüze eğitimlere uygun olarak hazırlanan materyalle en az 10 ilde üniversite öğrencilerine yönelik 20 seminer düzenlenecektir. Sosyal medya için hazırlanan elektronik içeriğin internet aracılığıyla yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Bunun yanında içeriğin yüz yüze ve dijital ortamlarda en az 100 bin kişiye ulaşması sağlanacaktır.

Medyayla bağlantılı sonuncu hedef ise DİB tarafından yürütülen farkındalık çalışmaları kapsamındadır. Kadına yönelik şiddete karşı toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılması amacıyla web sayfaları ve sosyal medya kanallarında yayınlanmak üzere; video, e-kitap, e-makale, sesli kitap, reels, short, kamu spotu, sosyal medya kartı vb. dijital medya içeriği üretilenmektedir. Basılı ve süreli yayınlarda da aynı amaca matuf kitap, makale, broşür vb. yayınlar yapılacaktır. Bu hedeflerin her birinin performans göstergeleriyle kayıt altına alınıp izlenmesine dair çalışmalar da planın parçasıdır.

ASHB tarafından hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı¹³, 2024-2028 tarihlerini kapsamaktadır. Türkiye’de kadının güçlenmesi amacıyla ilk defa geniş kapsamlı hazırlanan bir eylem planı olma özelliğini taşıyan Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda, eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya bölümlerinden oluşan 5 temel politika eksenine ilişkin mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler ve faaliyetler düzenlenmiştir.

Planın ilerleyen bölümlerinde, yeni teknolojiler ile tüm iletişim kanalları dahil medyanın kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranış oluşturma çabalarının destekleneceği, toplumdaki kadın algısını olumsuz gösteren her türlü içerikle etkin bir şekilde mücadeleye devam edileceği beyan edilmektedir. Belgede, Pekin Eylem Platformu’na gönderme yapılmakta, Türkiye’nin Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı’nı hiç çekince koymadan kabul ettiği de belirtilmektedir (age, s.24).

¹³ KSGM (2024). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2390>)

Hayat boyu öğrenme konusunda önemli bir araç olan medyanın kadınlar için önemi, bir önceki eylem planındakiyle aynı biçimde ifade edilmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Türkiye’de Kadın başlıklı 2023 tarihli raporunda¹⁴, kadının güçlenmesi için yapılan çalışmalar sıralanmıştır. Bunlardan medya alanıyla ilgili olanlar şunlardır:

Dijital Benim İşim Projesi, 1. Faz (2020-2021): Halk eğitim merkezlerinde öğrenim gören kadınlara dijital okuryazarlık becerileri kazandırılması ve dijital alanlarda mesleki gelişimlerini destekleyerek aktif işgücüne katılmalarına olanak sağlanması amacıyla başlatılmıştır. Proje kapsamında 339 eğitim yapılmıştır. 4898 kursiyere ve 62 eğitime ulaşılmıştır. Sosyal medya kampanyası hazırlanması konusunda yarışma açılmış, yarışmaya 82 kursiyer katılmış, 43 kursiyer çağrı merkezinde istihdam edilmiştir.

Projenin 2. Fazında, dijital okuryazarlık ve dijital pazarlama eğitimleri vermeye devam edilmektedir. “Haydi Kızlar Okula”, “Baba Beni Okula Gönder”, “Kardelenler” gibi kampanyalar ve “Temel Eğitime Destek Projesi” gibi projelerle kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi planlanmış, okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmiştir (age, s.39).

Bunun yanında, kadın-erkek fırsat eşitliğinin hayata geçirilmesi konusunda Aile Mahkemesi hakimleri, Cumhuriyet savcıları, mülki idare amirleri, kamu kurum ve kuruluşlarından çeşitli düzeyde çalışanlar, medya mensupları ve üniversite öğrencilerine yönelik seminerler düzenlenmiştir (age, s.84).

Kadın konukevlerinden hizmet alan kadınlara yönelik Aile Eğitim Programları (AEP) eğiticileri tarafından AEP uygulanmaya başlanmıştır. Programda yer alan “Aile Eğitimi ve İletişimi”, “Hukuk”, “İktisat”, “Medya” ve “Sağlık” alanlarındaki eğitimler, düzenli periyodlarla kadınların ve beraberlerindeki çocukların özel durumları ve ihtiyaçları da gözetilerek kadın konukevlerinde gerçekleştirilmektedir. 2022 yılı Kasım ayı itibarıyla 1.958 kadın AEP eğitimlerine katılmıştır (age, s.90).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2019’dan 2023’e kadar RTÜK’te görevli uzman ve uzman yardımcılara yönelik Kadın Erkek Fırsat Eşitliği, Kadının Güçlenmesi ve Medyada Kadın Temsili konularında eğitimler düzenlenmiştir. Eğitimlerle 170 personele ulaşılmıştır. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin Bakanlık’la yaptığı işbirliği ile üniversite öğrencilerine yönelik Medyada Kadın Temsili ve Kadın Erkek Eşitliği

¹⁴ KSGM (2023). Türkiye’de Kadın 2023. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2150>)

konularında çevrimiçi farkındalık eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Yine Bakanlık ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi işbirliğiyle Medyada Kadın Temsilleri ve Yeni Medyada Kadın konulu video konferanslar yapılmıştır. 2022’de TRT Genel Müdürlüğü personeline Kadının Güçlenmesi ve Medyada Kadın Temsili eğitimi verilmiştir. Bakanlık personeli olan kadınlara, 2022’de RTÜK ile işbirliği içinde çevrimiçi Medya Okuryazarlığı ve Dijital Okuryazarlık eğitimi verilmiştir (age, s.99-100).

ASHB tarafından hazırlanan Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi¹⁵, genel olarak bakıldığında maalesef toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın özgürleşmesi mücadelesini hedef alan bir metin niteliği taşımaktadır. Eleştirdiği bu mücadelenin araçlarından biri olarak medyayı işaret etmektedir belge: “Dünya genelinde artış gösteren, özellikle medya platformları aracılığıyla yaygınlık kazanan tek tipleştirme ve cinsiyetsizleştirme akımları çocuklar ve gençler başta olmak üzere tüm aile bireylerinin iyilik hali, aile kurumunun yapısı ve işlevleri üzerinde bir tehdit oluşturmaktadır. Küresel düzeyde artan bu akımlar, dayatmacı bir anlayışla etki alanını genişletmektedir. İletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, aile bireylerinin hayatlarına pek çok kolaylık getirirse de yeni teknolojilerin ve çevrimiçi platformların yoğun kullanımı aile üyeleri arasındaki etkileşimin azalmasına, aile bağlarının zayıflamasına ve ailelerin zararlı içeriklere maruz kalmasına sebep olabilmektedir” (ASHB, 2024, s. 12).

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı, medyayı hem zararlı içerikler üreten bir organ, hem de “doğru kullanılması durumunda” bir çözüm ortağı olarak görmektedir. “Gerçekleştirdiğimiz saha araştırmalarında ve 8. Aile Şurası’nda medyanın aileye duyarlı bir iletişim ve yayın anlayışına sahip olması, internet kullanımının aile üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı araştırmalar yapılması, anne ve babalar başta olmak üzere tüm aile bireylerinin riskler konusunda bilinçlendirilmesi, güvenli kullanım alışkanlıkları edinilmesi, çocukların yaş ve gelişimlerine uygun ve aile dostu içeriklerin yaygınlaştırılması hususları temel bulgular olarak ön plana çıkmıştır. Sosyal medya, dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin olumsuz etkileriyle mücadelede konuyla ilgili tüm kurumlar arasında eşgüdüm ve koordinasyona ek olarak medya sektörü ile işbirliğinin de sağlanması gerekmektedir.” (s. 52)

12. Kalkınma Planı

Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın 2024-28 dönemini kapsayan 12. Kalkınma Planı’nda¹⁶ medya genel olarak kamu düzeni, ahlak ve aile bakımından tehdit niteliğinde bir kurum olarak sunulmaktadır. “Dünya genelinde tektipleştirme ve cinsiyetsizleştirme akımları medya platformları ve sivil toplum kuruluşlarını kullanarak bireysel özgürlükler adı altında

¹⁵ ASHB (2024). Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028). T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2451>)

¹⁶ SBB (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2318>)

dayatmacı bir anlayışla aile kurumu ve toplum değerleri üzerinde tehdit oluşturmakta, başta çocuklar ve gençler olmak üzere aile bireylerinin korunması ihtiyacı artmaktadır” denmektedir. (s. 15-16). Her iki belgede kullanılan ifadelerin ve yöneltilen suçlamaların benzer olması dikkat çekicidir.

Bu ve benzer tespitlerden sonra hedeflenen çalışmalar, “Aile bireylerinin, teknoloji ve dijitalleşmenin olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik bilinçli medya kullanımı konusunda farkındalığını arttırmak üzere eğitim programlarının yaygınlaştırılması” ve “Yeni teknolojiler ile tüm iletişim kanalları dahil medyanın kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranış oluşturma çabalarının desteklenmesi, toplumdaki algısını olumsuz gösteren her türlü içerikle etkin bir şekilde mücadeleyle devam edilmesi” olarak özetlenebilir. Bu kapsamda, okullar ile sosyal hizmet merkezlerinde sağlık, ilk yardım, beslenme, finansal okuryazarlık, teknoloji, hukuk ve sosyal medya okuryazarlığı becerilerini güçlendirecek programlar uygulanması öngörülmüştür. Dijital uygulamalar, bilgisayar oyunları, kitap ve sosyal medya içeriklerinden çocukların korunması da alınacak önlemler arasındadır. İlk bakışta olumlu görünen bu önlemler, rapordan söz ederken bahsettiğimiz muhafazakar cinsiyet politikalarının gölgesinde kalmaktadır.

TİHEK Raporları

Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHEK) tarafından hazırlanan Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2022 Raporu¹⁷, 2024’te yayınlanmıştır. Raporda, “ülke içinde nefret söyleminin önlenmesi amacıyla faaliyet yürüten kurumlardan biri” olarak tarif edilen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK), kanuni görevi gereğince ayrımcılık yasağını ihlal eden ve nefret söylemi kapsamında medya hizmet sağlayıcılarına uyguladığı yaptırımlardan söz edilmektedir. 2022 yılı içinde, RTÜK’ün 3/3/2011 tarihli ve 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan “İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturmaz” hükmünü ihlal eden medya hizmet sağlayıcılarına 5 kez ceza verdiği belirtilmiştir. (e) Bendinde yer alan “İrk, renk, dil, din, tabiyet, cinsiyet, özürlülük, siyasi ve felsefi düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez” hükmünü ihlal eden medya hizmet sağlayıcılarına 1 kez yaptırım uyguladığı belirtilmiştir. Raporda, 2021 yılı ile karşılaştırıldığında 2022’de yaptırım sayısında azalma olduğu vurgulanmış, önceki yıl (b) bendinden 52, (e) bendinden 36 kez yaptırım uygulandığı hatırlatılmıştır.

RTÜK’ün yaptırım uygulamak dışındaki işlevi de dile getirilmiş, farkındalık artırıcı çalışmaları ile nefret söyleminin önlenmesine yönelik girişimleri olduğu belirtilmiştir. Bunlardan birinin 2022’de RTÜK ile Uluslararası Medya Enformasyon Derneği işbirliği ile yapılan “etnik kimliği, dini, dili, dış görünüşü vb. sebeplerle medya aracılığıyla yaygınlaşan nefret

¹⁷ TİHEK (2024). Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik 2022 Raporu. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2515>)

söyleminin önüne geçebilmek amacıyla ‘Medyada Nefret Söylemi’ paneli olduğu duyurulmuştur. Panelde nefret söyleminin ırkçı saldırılara sebep olarak toplumsal barışa zarar verebileceği ve bunun medya aracılığı ile yapılması durumunda toplumsal etkilerinin daha yıkıcı olabileceği hususlarının vurgulandığı belirtilmiştir. (TİHEK, 2022, s.63)

Kurum, raporun sonunda ayrımcılıkla mücadele için bazı tavsiyelere yer vermiş ve bunların duyurulup yaygınlaştırılması, politika üretilmesi için kamuoyunun harekete geçirilmesinde medyanın desteğine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (s.120-212) RTÜK’ün kuruluş amaçlarından önde geleni ayrımcılıkla mücadele olmasına rağmen, özellikle son yıllarda iktidar yanlısı bir tavır almış, hükümetin muhafazakar cinsiyet politikalarını destekleyen uygulamalar yapmıştır. Kadın özgürleşmesini konu eden, cinsiyet eşitliğine vurgu yapan, LGBTİ’lere gönderme yapan ve aileyi eleştirdiğini düşündüğü içeriklere sert müdahalelerde bulunması, cezalar getirmesi kadın hareketi ve STK’lar tarafından ağır biçimde eleştirilmektedir. Kurumun içinde daha fazla kadının ve muhalif üyenin yer alabilmesi bu sorunların bir ölçüde önüne geçebilecektir.

TİHEK tarafından hazırlanan bir diğer rapor olan Nefret Söylemi ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Bağlamında Ayrımcılık Yasağı İlkesi ve Eşitlik Kurumlarının Rolü¹⁸ başlıklı doküman, 2021 yılında kamuoyuyla paylaşılan İnsan Hakları Eylem Planı’na referans vermektedir. Bu plana göre, “özgür birey, güçlü toplum” vizyonu doğrultusunda insan haklarının daha etkin biçimde uygulanmasını temin etmek amacıyla birçok kamu kurum ve kuruluşuna görev ve sorumluluklar yüklenmektedir. Plan’ın bu doğrultudaki hedeflerinden biri, nefret söylemi, nefret suçları ve ayrımcılıkla mücadelede etkinliğin artırılmasına ilişkindir (Bkz. Hedef 4.4 Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadelede Etkinliğin Artırılması). Eylem planında, nefret söylemi ve ayrımcılıkla mücadele için belirlenen ve medyada TCE’ye ilişkin olarak değerlendirilebilecek hedefler şunlardır:

- Dil, din, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri nedenlerle yapılan nefret söylemi ve ayrımcılıkla etkili bir şekilde mücadele edilmesi;
- Ayrımcılık ve nefret suçlarıyla etkili bir şekilde mücadele etmek amacıyla soruşturma kılavuzları oluşturulması;
- Ayrımcılık ve nefret suçuna ilişkin TCK’nda yeni bir düzenleme yapılması;
- Ayrımcılık ve nefret suçları ile kabahatlere ilişkin veri tabanı oluşturulması ve istatistiklerin sağlıklı bir şekilde toplanmasını sağlamak için kolluk ve savcılık personeline eğitim verilmesi;
- Medya çalışanlarına yönelik eğitim ve el kitapçıkları hazırlanması suretiyle nefret söylemi ve ayrımcılıkla ilgili farkındalığın artırılması.

¹⁸ TİHEK (2023). Nefret Söylemi ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Bağlamında Ayrımcılık Yasağı İlkesi ve Eşitlik Kurumlarının Rolü. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2371>)

Meslek Örgütlerinin Çalışmaları

TGS

Sendika çalışmalarının hak mücadelesindeki etkisi ve kadın gazetecilerin maruz kaldığı hak ihlallerine ilişkin konuşan Türkiye Gazeteciler Sendikası Kadın ve LGBTİ+ Komisyonu üyesi Gülfem Karataş gazeteci kadınların son yıllarda feminist hareketin güçlenmesi ve büyümesiyle birlikte kendi seslerini daha çok duyurabilme olanağı bulunduğunu söyledi.

80’li ve 90’lı yıllarda sendikanın imzaladığı toplu iş sözleşmelerinde ‘kadın’ gazetecilere yönelik sosyal ve ekonomik pozitif hakların olmadığını, günümüzde TGS’nin imzaladığı 15 toplu iş sözleşmesinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, regl izni, işyerinde ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesine yönelik maddelerin yer aldığını dile getirdi.¹⁹

TGS Kadın Komisyonu, uzun bir aradan sonra, 2022’de yayınladığı Kadın Gazetecilere Uygulanan Hak İhlalleri ve Meslekteki Yerleri başlıklı raporda, örgütün Kadın ve LGBTİ+ Komisyonu’nun medyada kadın gazetecilerin durumuna ilişkin çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmiştir. Anket uygulamak ve yüz yüze görüşmek, bunun yanında yazılı, görsel ve çevrimiçi medyadan seçilen örneklerin künyelerini incelemek yoluyla toplanan veriler değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Üst düzey yönetici pozisyonunda hiç kadın bulunmamaktadır.
- Yükselme süreçlerinde kadın gazeteciler cam tavan etkisiyle karşılaşmaktadır.
- Kadın çalışanların isimleri yayın organlarının künyelerinde yer almaması, künyelerde yer alan kadın çalışanların ise görevlerinin gazetecilik değil idari işler olması yaygındır.
- İnternet haberciliği yapan yayın organlarındaki kadın çalışan ve yönetici oranı yazılı haber medyasına ve televizyon kanallarına göre daha yüksektir.²⁰

Türkiye Gazeteciler Sendikası’nın Basın Özgürlüğü 2021-2022 Raporu’na göre, mesleki deneyim arttıkça kadınlar meslekten elenmektedir. Örneğin 11-15 yıllık deneyime sahip kadın gazetecilerin oranı yüzde yüzde 24,3 iken erkek gazetecilerin oranı yüzde 75,7’dir. Raporda, “Toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği yükler, ev içi emeğin hâlâ kadın odaklı organizasyonu, çocuk ve yaşlı bakımının da kurumsal düzeyde toplumsallaşmadığı ülkemizde, kadın gazetecilerin yıllar içinde meslekten koptuğunu görüyoruz” denmektedir (s.14-15).

¹⁹ <https://humanrights.gc-tr.org/kadin-gazetecilere-uygulanan-hak-ihlalleri-ve-meslekteki-yerleri/>

²⁰ <https://tgs.org.tr/63-yilda-degis-en-bir-sey-yok-uretenler-kadin-yonetenler-erkek/>

Taciz ve şiddetin gazetecilerin en önemli sorunlarından biri olmayı sürdürdüğü de raporda belirtilmiş, her türlü şiddete maruz kalan gazetecilerin korunması, şiddetin önlenmesi ve bu konudaki farkındalığın artırılması amacıyla TGS Kadın ve LGBTİ+ Komisyonu, ILO 2019 tarihli ve 190 sayılı Şiddet ve Taciz Sözleşmesi ile ilgili bir dizi toplantı, görüşme ve etkinlik düzenlediği ifade edilmiştir.

TGS’nin yaptığı son çalışmalarla taciz ve mobbinge karşı 190 sayılı ILO sözleşmesinin hükümleri hakkında farkındalık çalışması yürüttüğü hatırlatılmıştır. Bu kapsamda Ekim 2021 döneminde, İstanbul’da, İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir, Diyarbakır, Mersin ve Artvin’den kadın gazetecilerin katılımı ile bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu etkinlikte başta kolluk kuvvetinden kaynaklı şiddet olmak üzere işyerindeki şiddet/ayrımcılık, sahada şiddet/ayrımcılık ve dijital/online şiddet üzerine deneyimler paylaşılmıştır. Dile getirilen sorun ve tespitler, kadın gazetecilerin yaşadıklarının benzer olduğunu ortaya koymuştur. Çalıştay’da, 10 Ocak Çalışan Gazeteciler Günü’nde konuyla ilgili bir imza kampanyası başlatılmasına karar verilmiştir. 200’den fazla kişinin imza koyduğu kampanya, 8 Mart için yeni planlamalar ile bir adım öteye geçmiştir. İşyeri temsilcileri ile yapılan toplantıda sözleşmeye dair bilgilendirme yapılmıştır. Sözleşmenin kapsamı, neden kabul edilmesi gerektiği hususunda video ve banner çalışmaları hayata geçirilmiştir. TGS Akademi bünyesinde, ILO Türkiye ofisinin de desteği ile gazetecilere yönelik bir eğitim düzenlenmiştir. Tüm bu çalışmaların ve gazeteciler arasında yaratılan kamuoyu sayesinde Evrensel gazetesi, 9 Eylül gazetesi, İz Gazete, Yön Radyo ve Podfresh ile imzalanan toplu iş sözleşmelerine, ILO 190 sayılı Sözleşme’nin ve ona eşlik eden 206 sayılı Tavsiye Kararı hükümlerinin, işyerinde uyulacağına dair bir madde eklenmiştir. TGS ile toplu iş sözleşmesi olmayan BirGün gazetesi de kadın gazetecilerin duyarlılığı ve ısrarı sayesinde aynı adımı atmıştır. Ayrıca Bianet işvereninden, yeni sözleşme döneminde bu konunun toplu pazarlık masasında dikkate alınması konusunda iyi niyet beyanı alınmıştır. (TGS, 2023, s.17)

Raporun hazırlandığı tarih itibarıyla cezaevinde bulunan gazeteci sayısı 26’dır. Bunlardan 1’i kadındır. Raporda ayrıca, haber yapmak için bulundukları mekanlarda gözüaltına alınan, şiddet gören veya hedef gösterilen kadın gazetecilere dair de bilgiler bulunmaktadır.²¹

TGS Basın Özgürlüğü 2022-2023 raporunda ise cezaevindeki gazeteci sayısının 42, bunların 9’unun da kadın olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu raporda daha öncekine benzer biçimde haber amacıyla gittikleri mekanlarda gözüaltına alınan veya tutuklanan kadın gazetecilerle ilgili bilgiler ve cezaevinde yaşadıkları hak ihlalleri ele alınmıştır.²²

TGS’nin 2023-2024 arasını kapsayan son Basın Özgürlüğü raporunda ise öncekilerden farklı olarak, sadece cezaevindeki gazetecilerden bahsedilirken, 1 Nisan 2023 tarihi itibarıyla 42 gazetecinin, gazetecilik faaliyeti nedeniyle Türkiye’nin çeşitli cezaevlerinde özgürlüğünden mahrum durumda olduğu belirtilmiştir. Cezaevindeki gazetecilerin 29’i tutuklu olup 11’i ise

²¹ <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022.pdf>

²² <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf>

hükümlüdür. İki gazetecinin ise son durumu hakkında net bilgi edinilememiştir. Cezaevinde bulunan gazetecilerden 9’u kadın, 33’ü ise erkektir (TGS, 2024, s.33). Sendika’nın kadın ve LGBTİ gazetecilerin yaşadıkları özgün zorluklara ve çalışma koşullarına dair raporlama yapmaması dikkat çekicidir.

Gazeteciler Cemiyeti

Gazeteciler Cemiyeti tarafından, Deniz Savaş ve Görkem Mavi’nin koordinatörlüğünde Türkiye’de hak temelli gazeteciliğin ve özgür medyanın güçlendirilmesi amacıyla, 1 Ağustos 2021-1 Ağustos 2022 tarihleri arasında “İnsan Hakları ve Bağımsız Medya Projesi” yürütülmüştür. Proje, Norveç Ankara Büyükelçiliği tarafından finanse edilmiştir.

Proje, hak temelli gazetecilik ve bağımsız medyanın gelişimine katkı sağlamak amacıyla genç gazetecilere eğitim ve telif desteği vermek üzerine kuruludur. Proje kapsamında alanda uzman isimler tarafından verilen eğitimler Gazeteciler Cemiyeti uzaktan eğitim platformundan takip edilmiştir. Eğitimlere katılmak üzere seçilen gazeteciler aynı zamanda uzman gazetecilerin ve basın hukuku konusunda uzman hukukçuların atölyelerine de katılmışlar ve uygulamalar yapmışlardır.

STK’ların Çalışmaları

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü’nün (RSF) hazırladığı 2022 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi’ne göre, Türkiye 180 ülke arasında 149. Sırada yer almaktadır. TÜİK’in paylaştığı verilere göre, Mart 2017 tarihinde ulusal basında kadın yönetici oranı yüzde 11 olarak görülürken; Mayıs 2021 tarihinde ise ulusal yayın lisansı olan toplam 25 televizyon kanalından sadece iki tanesinin genel yayın yönetmeni kadındır. Türkiye genelinde dağıtımı yapılan 21 gazetenin hiçbirinde genel yayın yönetmeni olarak bir kadının görev almadığı da görülmektedir.

Medyada çoğunlukla, muhabir, editör, sunucu, moderatör olarak yer alan kadınların en temel sorunu ise cam tavan olarak nitelendirilmektedir. Sektör içinde azımsanmayacak sayıda olan kadınlar, yönetici pozisyonunda neredeyse yok denecek kadar az. Kullanılan eril dil ise, ayrımcı ve cinsiyetçi bakış açısıyla erkek egemen medyada yerini alır.

CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu’nun 2021’de verdiği basın kartı sahibi gazetecilere yönelik soru önergesini yanıtlayan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, 2020 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de 15 bin 148 kişinin basın kartı bulunduğunu ve basın kartı sahiplerinin yüzde 25’inin kadın olduğunu açıklamıştır. Pandemi nedeniyle özellikle yerel medyada yaşanan işten çıkarma süreçlerinde, kadınların tercih edildiği göz önüne alındığında, yüzde 25’lik oranın daha da düştüğü tahmin edilmektedir.

MEDAR’ın Raporu

Medya Araştırmaları Derneği (MEDAR)’nin 2020 yılında yaptığı “Yerel Medyada Kadın Gazeteci Olmak: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” araştırmasına ait raporda ise; yerel medya kurumlarındaki ağır çalışma koşulları ve cinsiyetçi istihdamın kadın gazetecilerin mesleki gelişimlerini engellediği belirtiliyor. Raporda yer alan ifadelerle göre; yerel medyadaki çoğu kurum, kadın gazeteciler için “evlenir, çocuk sahibi olur, çalışamaz”, “geç saate kadar mesaiye kalamaz”, “sahada her yere habere gidemez” vb. sebepler göstererek işe alım sırasında erkek adaylara öncelik veriyor. Raporda ayrıca yerel medyada çalışan kadın gazetecilerin sıklıkla “mobbing, haksız işten çıkarma, maaş kesintisi, terfi edilmeme” gibi mesleki hak ihlallerine uğradığı da ortaya konuluyor.²³

Gazetecilikte Kadın Koalisyonu’nun Raporu

Gazetecilikte Kadın Koalisyonu’nun yayımladığı 2022 Ocak-Nisan raporunda, en çok şiddet vakasının kaydedildiği ülke Türkiye oldu. Raporda, toplamda 63 kadın gazeteciye yönelik yargı yoluyla taciz, saldırı ve tehdit vakasının kaydedildiği belirtildi. Rapora göre ayrıca, 2022’nin başından bu yana Türkiye’deki 41 kadın gazeteci, sosyal medya paylaşımları ya da yazdıkları haberler nedeniyle hakim karşısına çıktı.

Raporda Türkiye’nin kadın gazeteciler hakkında en çok tazminat ve ceza davasının görüldüğü ülke olduğu da belirtildi. Beş kadın gazetecinin ise “Cumhurbaşkanına hakaret”, “propaganda” suçlamalarıyla hapis cezasına çarptırıldığı kaydedildi.²⁴

Kız Başına’nın Nefret Söylemiyle Mücadele Raporu

Kız Başına’nın hazırladığı Eşitlik İçin Dijital Adımlar: Nefret Söylemiyle Mücadele²⁵ raporu 2024 yılında yayınlanmıştır. Bu rapor, dijital dünyada toplumsal cinsiyet eşitliği ve nefret söylemi konusunda bir kılavuz olarak hazırlanmış, yeni medyada kadın temsili 5 ana başlık altında incelenmiştir. Konuyla ilgili çeşitli sorunlara çözüm odaklı yaklaşımlar sunulmuştur. Medya Kuruluşlarının Rolü başlıklı bölümde, sosyal medya dolayımı ve TCE temelli şiddet türleri tanımlanmış, sorumluların bu konuda alabilecekleri önlemler konu edilmiştir.

SES’in Kadın Gazetecilerle Dayanışma Projesi

SES Eşitlik ve Dayanışma Derneği ve onun dijital medya aracı SES Eşitlik, Adalet, Kadın Platformu, toplumsal cinsiyet odaklı bir yayıncılık anlayışı ile yerel ve uluslararası gündemi

²³ İçten, D. ve Erduran, Y. (2020). Yerel Medyada Kadın Gazeteci Olmak: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Medya Araştırmaları Derneği (MEDAR). (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1154>)

²⁴ <https://bianet.org/haber/kadin-gazetecilere-yonelik-siddet-vakasi-en-cok-turkiye-de-kaydedildi-261314>

²⁵ Kız Başına. (2024). Eşitlik İçin Dijital Adımlar: Nefret Söylemiyle Mücadele. Kız Başına. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2458>)

feminist perspektiften irdelemek, bu doğrultuda içerikler üretmek amacıyla yola çıkmış bir örgüttür. Dernek, 2024’te deprem bölgesinde yazılı ve görsel içerik üreten kadın gazetecileri desteklemeyi hedefleyen ‘Haber Var, SES Ver!': Kadın Gazetecilerle Dayanışma Projesi’ni başlatmıştır. Bu doğrultuda 2023’te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli deprem sonrasında bölgedeki kadınların yaşadığı sorunları, mücadelelerini gündemleştirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Depremi üzerinden zaman geçtikçe bölgeye ilginin giderek azalacağı öngörüsünden hareketle, deprem bölgesinden haber yapan kadın gazetecileri destekleyen bir proje tasarlanmıştır. Proje kapsamında deneyimli gazeteciler deprem bölgesine giderek, yerel içerik üreten genç kadın gazetecilerle birlikte çalışmaktadırlar. Proje 2024 Kasım ayında sonlanacaktır.²⁶

KAOS GL’nin Medya İzleme Raporları

KAOS GL örgütü, Türkiye’de düzenli medya izlemesi yapan kurumlardandır. 2021 izleme raporunun²⁷ temel bulguları şunlardır:

- İncelediğimiz metinlerin 31’inde (yüzde 1) LGBTİ+’lar metnin konusu değildi, sadece isim olarak yer alıyordu. Bu haberler çıkartıldığında 2021 yılında toplam 3980 haber, söyleşi ya köşe yazısında LGBTİ+’lar yer aldı.
- LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 55’ini (2175) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 1605 köşe yazısında (yüzde 40) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 87 ile yüzde 2’de kaldı. Köşe yazısı ve haberin aksine öznelerin seslerini daha fazla duyurabilmesini sağlayan söyleşi ve röportajlarda LGBTİ+’lar çok az yer alabildi.
- LGBTİ+’ları konu edinen haber, söyleşi ve köşe yazıları en çok gazetelerin güncel/gündem sayfalarında (2198 içerik ile yüzde 55) yayınlandı. LGBTİ+’lar gazetelerin politika/siyaset sayfalarında 475 haber ile yüzde 12 oranında yer alırken; dış haberler sayfalarında 286 metin (yüzde 7) yer aldı. Haberlerin yüzde 5’i gazetelerin eklerinde yayınlandı.
- Bir yıl boyunca üretilen 3980 içeriğin büyük bir çoğunluğunda genel olarak LGBTİ ya da LGBTİ+ ifadesi kullanıldı. Haberlerde kendisine en çok yer bulabilen grup 246 içerikle lezbiyenler oldu. Geçtiğimiz yıllardan farklı olarak en çok medyada yer alan grubun “lezbiyenler” olması medyadaki lezbiyen temsiliinde olumluya doğru gidişten ziyade, Cumhurbaşkanı’nın sene içerisindeki “Lezbiyen, mezbiyen” açıklamasından kaynaklanıyordu. LGBTİ+ toplumunun içinde en görünmez gruplar ise biseksüeller ve intersekslerdi. Medyada intersekslere ilişkin sadece 18 metin yer aldı. Biseksüeller ise sadece 71 metinde yer aldı.
- LGBTİ+’lar 2021’de en çok siyaset (2531 metin) haberlerinde yer aldı. Siyaseti 852 metinle nefret suçları takip etti. LGBTİ+’ların en çok temsil edildiği haberler arasında 791 metinle eğitime ilişkin haberler de yer alıyor. Geçtiğimiz yıllardan farklı olarak, eğitim haberlerinde LGBTİ+’ların daha fazla yer almasının sebebi eğitim hakkına

²⁶ <https://sesdernegi.org/haber-var-ses-ver/>

²⁷ Tar, Y. (2022). 2021 Medya İzleme Raporu. Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL). (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/1988>)

ilişkin habercilikte bir gelişmeden ziyade Boğaziçi Üniversitesi protestolarıydı. Boğaziçi Üniversitesi protestolarına ilişkin haberlerde LGBTİ+'lar sistematik olarak hedef gösterildi. Temel hak alanlarından olan çalışma, sağlık ve barınma alanlarında ise LGBTİ+'lar kendine çok az yer bulabildi.

- Hak haberciliği kapsamında değerlendirilmeyen haberlerin yüzde 97'sinde (2195); haber yoluyla cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli hak ihlaline yol açıldı. Haber, ayrımcı bir dille kuruldu ya da nefret söylemi ya da nefret suçu işlendi.

- 2021'de yazılı basında yüksek oranda LGBTİ+'lar hakkında yanlış bilgiler yer aldı. Bu yanlış bilgiler arasında örneğin bilimsel geçerliliği olmayan bazı iddialar, eşcinsellerin hepsinin çocukken tacize uğradığı gibi gerçekliği olmayan söylemler, trans geçiş sürecine dair genellemeler yer alıyor. Yıl boyunca 2212 metinde LGBTİ+'larla ilgili yanlış bilgiler dolaşıma girdi.

- 2021'de de LGBTİ+'ların konu edildiği haberlerin büyük bir çoğunluğunda LGBTİ+ kişilerden ya da örgütlerinden çok politikacıların, LGBTİ+ karşıtı sivil toplum kuruluşlarının, uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvuruldu. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda kaynak yoktu ya da köşe yazarı sadece kendi fikirlerinden bahsetti.

- 2021 yılında LGBTİ+ içerikli haber ve köşe yazıları en çok İstanbul'da yayınlanan yerel medya organlarında kendisine yer bulabildi. İstanbul'u Bursa ve Trabzon takip etti. LGBTİ+'ları sayfalarına taşıyan yerel gazetelerin en çok yayınlandığı 10 il sırasıyla İstanbul, Bursa, Trabzon, İzmir, Konya, Kocaeli, Çanakkale ve Ankara'ydı.

2022 izleme raporunun²⁸ temel bulguları şunlardır:

- Araştırma kapsamında 2022 yılında yazılı basında yayınlanan 4318 metni inceledik. Bu metinlerin yaklaşık yüzde 58'i (2523 metin) yaygın basında yayınlanırken; yüzde 42'si (1795 metin) yerel basındaydı.
- 2022 yılı boyunca belirlediğimiz anahtar kelimeler üzerinden ulusal ve yerel medyada yer alan 4318 haber, söyleşi ya da köşe yazısını inceledik. İncelediğimiz metinlerin 27'sinde (yüzde 1) LGBTİ+'lar metnin konusu değildi, sadece isim olarak yer alıyordu. Bu haberler çıkartıldığında 2022 yılında toplam 4291 haber, söyleşi ya köşe yazısında LGBTİ+'lar yer aldı.
- LGBTİ+'ları konu edinen içeriklerin yüzde 59'unu (2533) haberler oluşturdu. LGBTİ+'lar 1562 köşe yazısında (yüzde 36) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 72 ile yüzde 2'de kaldı. Köşe yazısı ve haberin aksine öznelerin seslerini daha fazla duyurabilmesini sağlayan söyleşi ve röportajlarda LGBTİ+'lar çok az yer alabildi.
- LGBTİ+'ları konu edinen haber, söyleşi ve köşe yazıları en çok gazetelerin güncel/gündem sayfalarında (2241 içerik ile yüzde 52) yayınlandı. LGBTİ+'lar gazetelerin politika/siyaset sayfalarında 475 haber ile yüzde 11 oranında yer alırken; dış haberler

²⁸ Tar, Y. (2023). Büyük Kapatılma 2022 Medya İzleme Raporu. Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2516>)

sayfalarında 381 metin (yüzde 9) yer aldı. Haberlerin yüzde 4'ü gazetelerin eklerinde yayınlandı.

- Bir yıl boyunca üretilen 4291 içeriğin büyük bir çoğunluğunda genel olarak LGBTİ ya da LGBTİ+ ifadesi kullanıldı. Haberlerde kendisine en çok yer bulabilen grup 265 içerikle lezbiyenler oldu. Bu haberlerin büyük bir çoğunluğu trans kadınlarla ilgiliydi ve yerel basında "fuhuş operasyonu" başlığıyla verilen, trans kadınları hedef gösteren haberlerdi. LGBTİ+ toplumunun içinde en görünmez gruplar ise biseksüeller ve intersekslerdi. Medyada intersekslere ilişkin sadece 17 metin yer aldı. Biseksüeller ise sadece 94 metinde yer aldı.
- LGBTİ+'lar 2022'de en çok siyaset (2324 metin) haberlerinde yer aldı. Siyaseti 595 metinle aile takip etti. Temel hak alanlarından olan çalışma, sağlık ve eğitim alanlarında ise LGBTİ+'lar kendine çok az yer bulabildi.
- Hak haberciliği kapsamında değerlendirilmeyen haberlerin yüzde 97'sinde (2755); haber yoluyla cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli hak ihlaline yol açıldı. Haber, ayrımcı bir dille kuruldu ya da nefret söylemi ya da nefret suçu işlendi.
- Önyargı başlığının alt kategorileri arasında LGBTİ+'lara ilişkin yanlış bilgiler ve stereotiplere hapsedme öne çıkıyor. 2022'de yazılı basında yüksek oranda LGBTİ+'lar hakkında yanlış bilgiler yer aldı. Bu yanlış bilgiler arasında örneğin bilimsel geçerliliği olmayan bazı iddialar, eşcinsellerin hepsinin çocukken tacize uğradığı gibi gerçekliği olmayan söylemler, trans geçiş sürecine dair genellemeler yer alıyor. Yıl boyunca 2834 metinde LGBTİ+'larla ilgili yanlış bilgiler dolaşıma girdi.
- 2022'de de LGBTİ+'ların konu edildiği haberlerin büyük bir çoğunluğunda LGBTİ+ kişilerden ya da örgütlerinden çok politikacıların, LGBTİ+ karşıtı sivil toplum kuruluşlarının, uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvuruldu. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda kaynak yoktu ya da köşe yazarı sadece kendi fikirlerinden bahsetti. LGBTİ+ örgütleri, LGBTİ+'larla ilgili 4291 haber ve köşe yazısının sadece 50'sinde haber kaynağıydı.

Raporda ayrıca 2017-2022 yılları arasındaki dönem değerlendirilmektedir: "2017 yılından 2021 yılına kadar toplam haber sayısı, hak haberciliği ve ayrımcılık, nefret söylemi açısından değişim incelendiğinde; 2018 yılına göre 2019'da haber sayısında bir artış olduğu ancak bu artışın sebebinin medyada temsilin iyileşmesinden kaynaklanmadığı görünüyor. Aksine medyada nefret ve ayrımcılık daha fazla metinde yer aldı ve oransal dağılımı da arttı. Aksine medyada nefret ve ayrımcılık daha fazla metinde yer aldı ve oransal dağılımı da arttı. 2020, 2021 ve 2022 yıllarında yayınlanan haber sayısında geçmiş yıllara göre ciddi bir artış yaşandı. Buna paralel olarak LGBTİ+'ların olumsuz temsil edildiği, nefret söylemi ve/veya ayrımcı dil içeren metinlerin sayısı da arttı. 2022 yılında yayınlanan haberler incelendiğinde özellikle "LGBTİ+ dernekleri kapatılsın" üstbaşlığıyla sürdürülen ve nefret mitingleriyle sokağa da taşan karalama kampanyalarının öne çıktığı gözlemlendi. 2022 yılı boyunca medyada LGBTİ+ karşıtı kampanyalar yoğunlaştı. Sistemik ve organize bir şekilde yürütülen bu karalama kampanyaları hem yaygın medyada hem de yerel medyada yoğunluk kazandı. Buna karşılık LGBTİ+ haklarını gözeten yayın organlarının haber sayılarında yaşanan artış, genel tabloyu değiştirecek ölçüde değildi. 2015 yılında Hükümet'in LGBTİ+'ları, hakları ve örgütlerini daha sistematik bir şekilde hedef almaya başlaması, LGBTİ+ karşıtlığının Hükümet yetkilileri eliyle kurumsallaştırılması, yasaklar ve devletin her kademesinde kurumsallaştırılan LGBTİ+ karşıtlığı medyada da yansımaları

buldu. Medyada artık tesadüfi olmayan bir Hükümet’in ve kamu görevlilerinin açıklama ve uygulamalarıyla paralel bir şekilde ilerliyor. Haliyle medyayı ve medyadaki dönüşümü anlamak için bir yandan medyadaki sahiplik ilişkilerine ve Hükümet’in medyaya olan etkisine, medyanın artan bir şekilde tek sesli bir yankı odasına dönüştüğü gerçeğine de dikkat etmek gerekiyor. Özellikle nefret söylemi ve ayrımcılık içeren haberlerin bir gazetede yayımlandıktan sonra aynı hızla hem yaygın hem yerel basında yaygınlaşması da önemli bir gerçek olarak ortada duruyor. Nefret söylemi ve ayrımcılık büyük bir hızla yankılanır ve çarpan etkisiyle yaygınlaşırken; LGBTİ+ haklarını gözetten yayın organlarının etki alanları kısıtlı kalıyor. Bunda, LGBTİ+ haklarını gözetten yayın organlarının; LGBTİ+ karşıtı kampanya odaklarına göre çok daha kısıtlı maddi imkanlara, dağıtım ağına ve siyasi desteğe sahip olması da önemli bir etken. Özetle, kamunun tutumu bu raporda açığa çıkardığımız kamplaşma ve LGBTİ+ karşıtı nefret kampanyalarında hiç olmadığı kadar belirleyici bir hale geldi. Medyadaki LGBTİ+ karşıtlığı ve düşmanlığı, tesadüfi ya da rastlantısal değil. Gerek bu raporda gerekse de diğer izleme faaliyetlerimizde belli dönemlerde kamu otoritelerinin, bakanların, Cumhurbaşkanı’nın ve üst düzey kamu görevlilerinin LGBTİ+’ları hedef alan açıklamalarına paralel bir şekilde medyada çok hızlı bir şekilde düşmanlaştırma politikalarının devreye sokulduğunu fark ediyoruz. Medyada bir yandan siyasetçilere ve topluma “LGBTİ+’lara karşı olmaları” mesajı da yer alıyor. LGBTİ+ karşıtı medya, LGBTİ+’lar ve hakları söz konusu olduğunda hem refleksif hem de proaktif bir yayıncılığı el ele yürütüyor. LGBTİ+ karşıtlığı hem bir hedefe hem de amaca dönüşüyor. Senelerdir sürdürülen bu siyasi düşmanlık kampanyası, 2022 yılında LGBTİ+’lar açısından adeta “Büyük Kapatılma”ya dönüştü. Bir yandan on beş şehirde LGBTİ+ varoluşunu ve örgütlenmesini hedef alan, temel talepleri LGBTİ+ derneklerinin kapatılması ve eşcinselliğin cezalandırılması olan nefret mitingleri; medya eliyle yürütülen karalama kampanyalarının artık çok daha büyük bir risk yarattığını gösteriyor.”

KAOS GL’nin 2023 tarihli medya izleme raporunun²⁹ bulguları ise şöyle:

- 2023 yılı boyunca belirlediğimiz anahtar kelimeler üzerinden ulusal ve yerel medyada yer alan 4917 haber, söyleşi ya da köşe yazısını inceledik. İncelediğimiz metinlerin 41’inde (yaklaşık yüzde 1) LGBTİ+’lar metnin konusu değildi, sadece 20 2023 MEDYA İZLEME RAPORU isim olarak yer alıyordu. Bu haberler çıkartıldığında 2023 yılında toplam 4876 haber, söyleşi ya köşe yazısında LGBTİ+’lar yer aldı.
- LGBTİ+’ları konu edinen içeriklerin yüzde 61’ini (2974) haberler oluşturdu. LGBTİ+’lar 1480 köşe yazısında (yüzde 30) yer alırken söyleşi ve röportajlar için bu oran 66 ile yüzde 1’de kaldı. Köşe yazısı ve haberin aksine öznelerin seslerini daha fazla duyurabilmesini sağlayan söyleşi ve röportajlarda LGBTİ+’lar çok az yer alabildi.
- LGBTİ+’ları konu edinen haber, söyleşi ve köşe yazıları en çok gazetelerin güncel/ gündem sayfalarında (2584 içerik ile yüzde 53) yayınlandı. LGBTİ+’lar gazetelerin

²⁹ Tar, Y. (2024). Nefrete Karşı El Ele... 2023 Medya İzleme Raporu. Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2517>)

politika/siyaset sayfalarında 536 haber ile yüzde 11 oranında yer alırken; dış haberler sayfalarında 486 metin (yüzde 10) yer aldı.

- Bir yıl boyunca üretilen 4876 içeriğin büyük bir çoğunluğunda genel olarak LGBTİ ya da LGBTİ+ ifadesi kullanıldı. LGBTİ+ toplumunun içinde en görünmez gruplar ise biseksüeller ve intersekslerdi. Medyada intersekslere ilişkin sadece 14 metin yer aldı. Biseksüeller ise sadece 22 metinde yer aldı.

- LGBTİ+'lar 2023'te en çok siyaset (2528 metin) haberlerinde yer aldı. Siyaseti 994 metinle aile takip etti. Temel hak alanlarından olan çalışma, sağlık ve eğitim alanlarında ise LGBTİ+'lar kendine çok az yer bulabildi.

- 2023 yılında 3364 haber, söyleşi ve köşe yazısında LGBTİ+'lar ayrımcı bir dille temsil edildi. Bu, 2023'te yayınlanan bütün içeriklerin yüzde 69'unu oluşturuyor. Bütün metinlerin yüzde 64'üne tekabül eden 3123 metinde nefret söylemi tespit edildi. 2145 metinde ise LGBTİ+ kişiler ya da dernek, kurum ve kuruluşları hedef gösterilerek nefret suçu işlendi. 3001 metinde lezbiyen, gey, biseksüel, trans ya da interseks olmak "suç" gibi gösterildi. 3025 metinde LGBTİ+'lar "ahlaksız" olarak işaretlendi. Bu oranlar "sapkınlık", "hastalık" ve "günah" olarak işaretlenmede ise şöyleydi: • "Sapkınlık": 3123 metin • "Hastalık": 628 metin • "Günah": 1987 metin.

- 2023'te de LGBTİ+'ların konu edildiği haberlerin büyük bir çoğunluğunda LGBTİ+ kişilerden ya da örgütlerinden çok politikacıların, LGBTİ+ karşıtı sivil toplum kuruluşlarının, uzman ve akademisyenlerin görüşlerine başvuruldu. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda kaynak yoktu ya da köşe yazarı sadece kendi fikirlerinden bahsetti. LGBTİ+ örgütleri, LGBTİ+'larla ilgili 4291 haber ve köşe yazısının sadece 56'sında haber kaynağıydı.

Pembe Hayat'ın İzleme Raporları

Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği'nin 2023'te yayınladığı medya izleme bulguları³⁰ da konumuz açısından dikkate değerdir. 1 Aralık 2022-31 Ocak 2023 tarihleri arasında toplam 86 haber ele alınmış, bunlardan 28'i LGBTİ+'ları konu edinmiştir. Bu haberlerden biri dışındakiler LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemi içermektedir. Derneğin ifadesine göre, LGBTİ+'ları kriminalize eden ve önyargıları pekiştiren haber sayısı 24, stereotipleri pekiştiren haber sayısı ise 21'dir. Haberlerde nefret söylemi üreten aktörler milletvekilleri, siyasi parti genel başkanları, cumhurbaşkanı, bakanlar, uzmanlardır. LGBTİ+'lar bu haberlerde sapkın, sapık olarak nitelenmiş, tehdit ve tehlike oluşturan akımların öncüleri olarak gösterilmiştir.

³⁰ Timur, T. (2023). 2022-2023 LGBTİ+ ve Trans Medya İzleme Raporu. Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2518>)

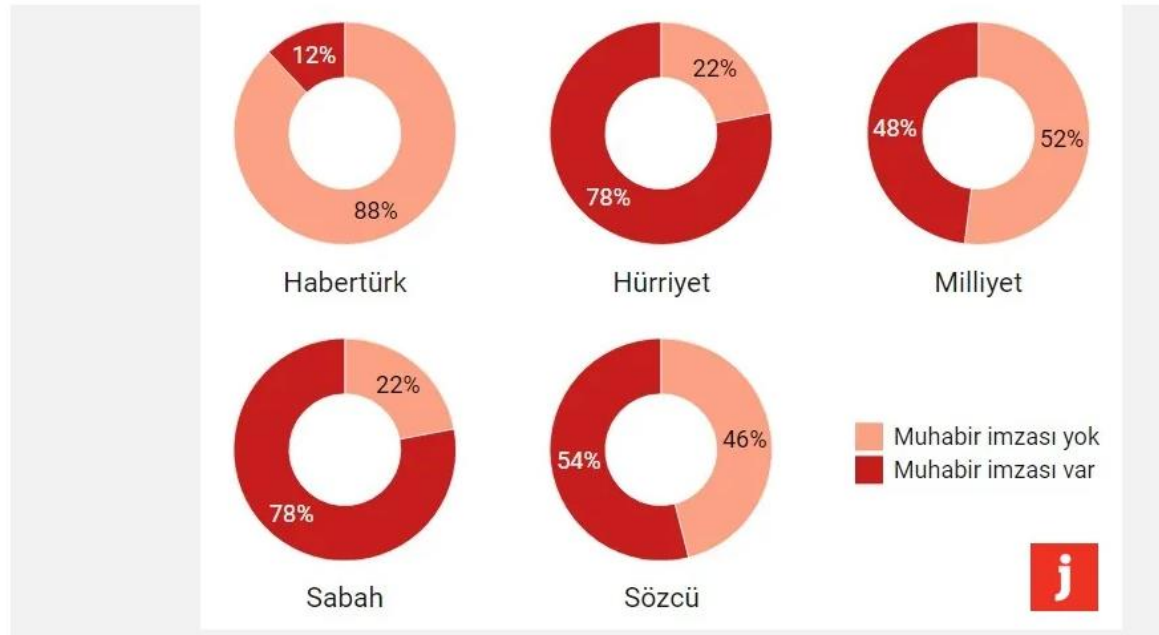
Journo'nun Çalışmaları

Journo.com.tr sitesinde yer alan içeriklerin bir kısmı, küçük çaplı izleme pratiği olarak nitelendirilebilir. Gazetecilikle ilgili birçok başlıkta izleme yapan ekip, medya ve toplumsal cinsiyet ilişkisi hakkında da veri topluyor. Bunlardan bazıları şu başlıklar altında yer alıyor:

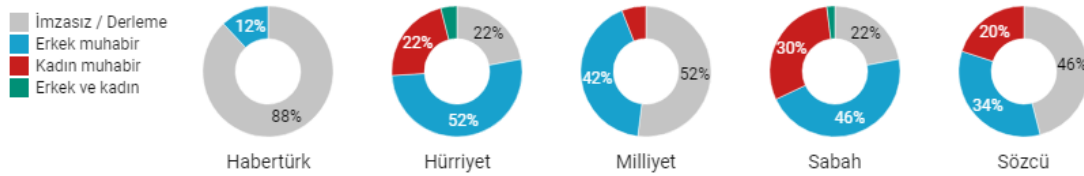
1. 10 gün boyunca 5 sitede manşet olan 250 haberin imza ve mahreçlerinin incelenmesi neticesinde, haberlerin yüzde 54'ünde muhabir imzası kullanıldığı, bunların yüzde 69'unda erkeklerin, yüzde 31'inde kadınların imzası olduğu saptanmıştır. (<https://journo.com.tr/haber-imzolari>)

Tablo 8. Manşetlerde kadına verilen yer

26 Eylül 2023

Tablo 9. İmzalı haberlerde kadın ve erkek yazarların dağılımı

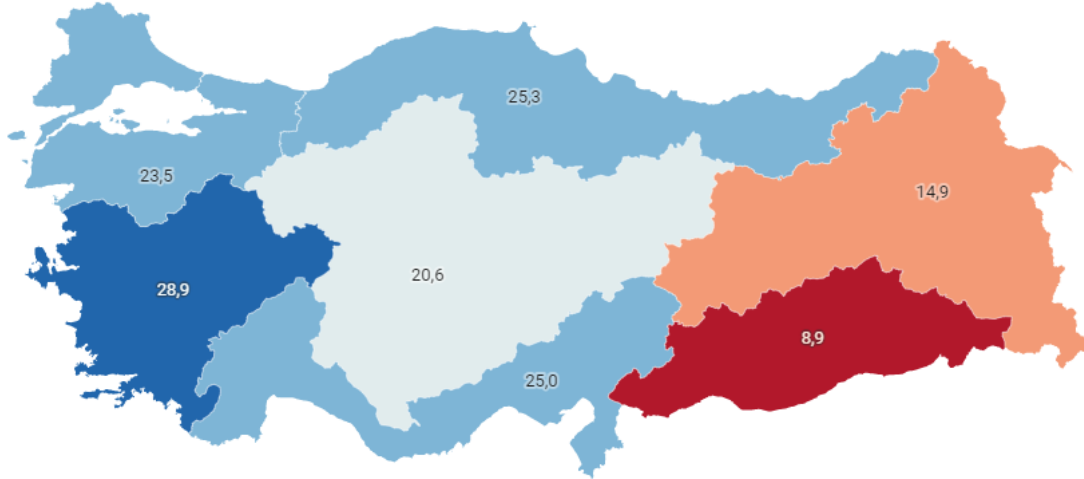
Kaynak: Journo.com.tr • Veriye ulaş • Oluşturan Datawrapper

2. Üniversitelerin gazetecilik bölümlerindeki kadın akademisyen sayısının 2023 itibarıyla düştüğü tespit edilmiştir. Gazetecilik bölümlerindeki kadın akademisyen oranı geçen yıla göre 1,1 puan düştü. Bu yıl 82 erkek akademisyen gazetecilik bölümlerinde kadroya girerken kadınlarda bu sayı 19'da kaldı. Geçen yılki verilere göre gazetecilik bölümlerindeki 489 akademik personelden 263'ü ise erkek (%53,7), 226'sı kadındı (%46,3).

Güncel verileri göre ise bu yıl gazetecilik bölümlerindeki 630 akademik personelin 345’i erkek (%54,7), 285’i kadın (%45,2). (<https://journocom.tr/gazetecilik-bolumler-2023>)

- 19 yaygın, 81 yerel haber sitesini tarayan journo ekibi, bunların 17’sinde “kadın” kategorisine rastlamışlar. Bunların 11’inde içerikler güncellenmekte. Bu kategorilerde kadın hakları, cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddeti ele alan içeriklerin yanında astroloji, moda ve güzellik başlıkları da oldukça yoğun. “Bayanlara özel” gibi ifadelerle kadınlarla ilgili konularda erkekleri bilgi kaynağı olarak kullanan sitelere de rastlanmakta. (<https://journocom.tr/haber-sitelerinde-kadin-kategorisi>)
4. Sokak röportajları son yıllarda en sık karşımıza çıkan sosyal medya içerikleri. Journo bu röportajların ne kadarının kadınlarla yapıldığını taramış ve verileri görselleştirmiş. (<https://journocom.tr/sokak-roportajlari>)

Tablo 10. Sokak röportajlarında kadınların oranı

Kaynak: Rahime Tekin / Journocom.tr • Harita verisi: © OSM • Veriye ulaş • Oluşturan Datawrapper

5. Basın Konseyi’nin kararlarını inceleyip dökümünü yaptıklarında ortaya çıkan, gazetecilik ilkelerini en fazla ihlal edenin Yeni Akit Gazetesi olduğu. Konumuz açısından bu araştırmanın önemi, hedef gösterme, hakaret ve iftira, özel hayatın gizliliğini ihlal gibi başlıkların daha çok kadınları ve LGBTİ’leri etkilemesi. Journo’nun haberine göre, Konsey, Ocak 2022 – Haziran 2024 döneminde gelen 110 şikâyetin 49’unda **kınama**, 41’inde **uyarı** cezası verdi. 19 başvuruda **‘şikâyetin yersizliği’**ne hükmedilirken 1 vakada ise taraflar Basın Konseyi karar vermeden önce uzlaştı.

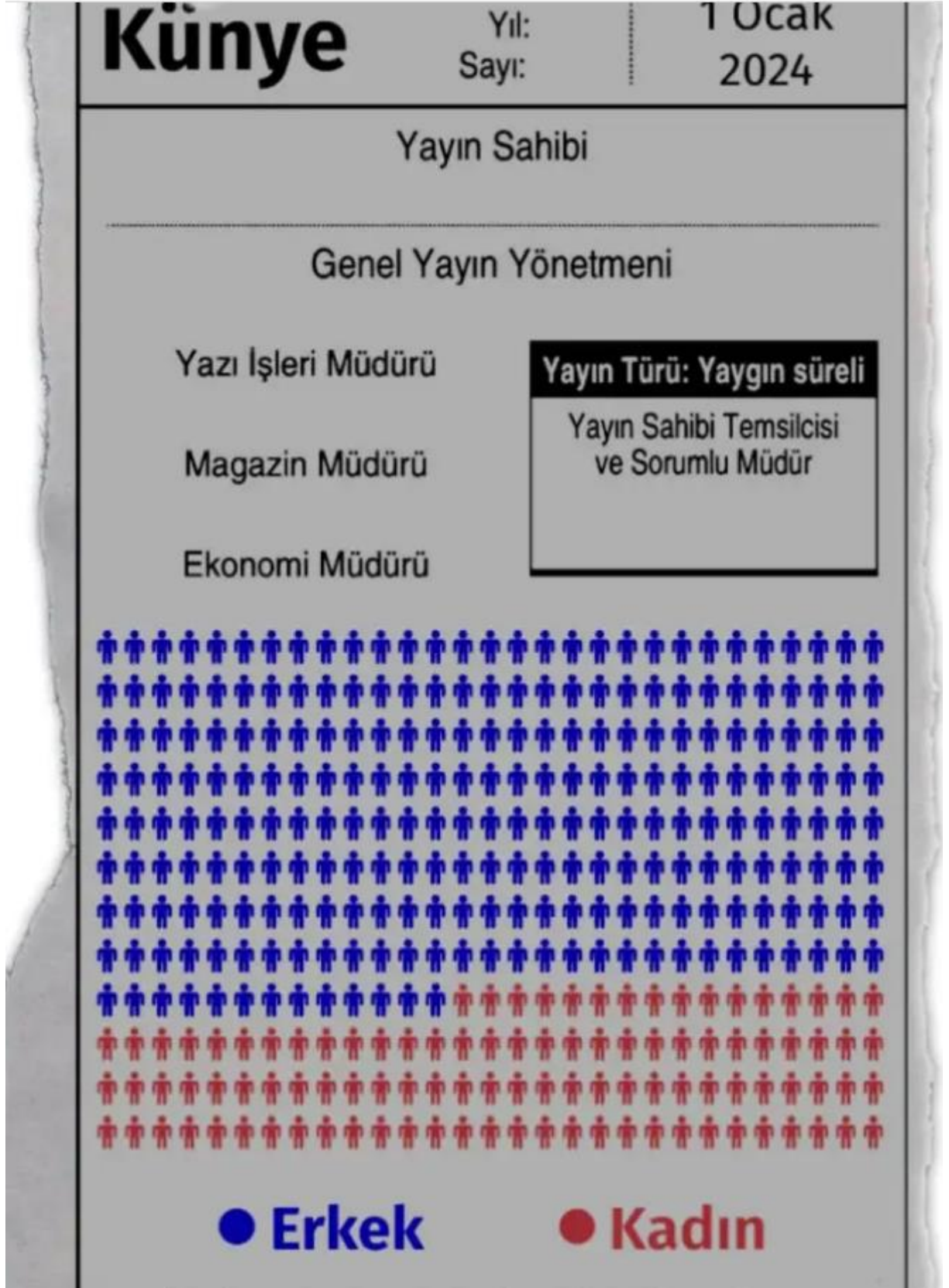
Bu dönemde Basın Konseyi’nden 5 ve daha fazla kınama yahut uyarı cezası alan 4 haber kuruluşu var: **Yeni Akit** (9 kınama – 4 uyarı), **Sabah** (4 kınama – 2 uyarı), **Yeni Şafak** (3 kınama – 3 uyarı), **Takvim** (2 kınama – 3 uyarı).

- **Hakaret ve iftira:** Şikâyetlerin büyük bir kısmı, haberlerde ve köşe yazılarında kullanılan ifadelerin **hakaret** içerdiği ve **iftira** niteliği taşıdığı, **kişilik haklarına saldırı** niteliğinde

olduğu iddiasında. Sıkça kullanılan ifadeler arasında "suç örgütü üyesi," "terörist," "doğa katliamcısı," "sapık" ve "tacizci" gibi ağır ithamlar var.

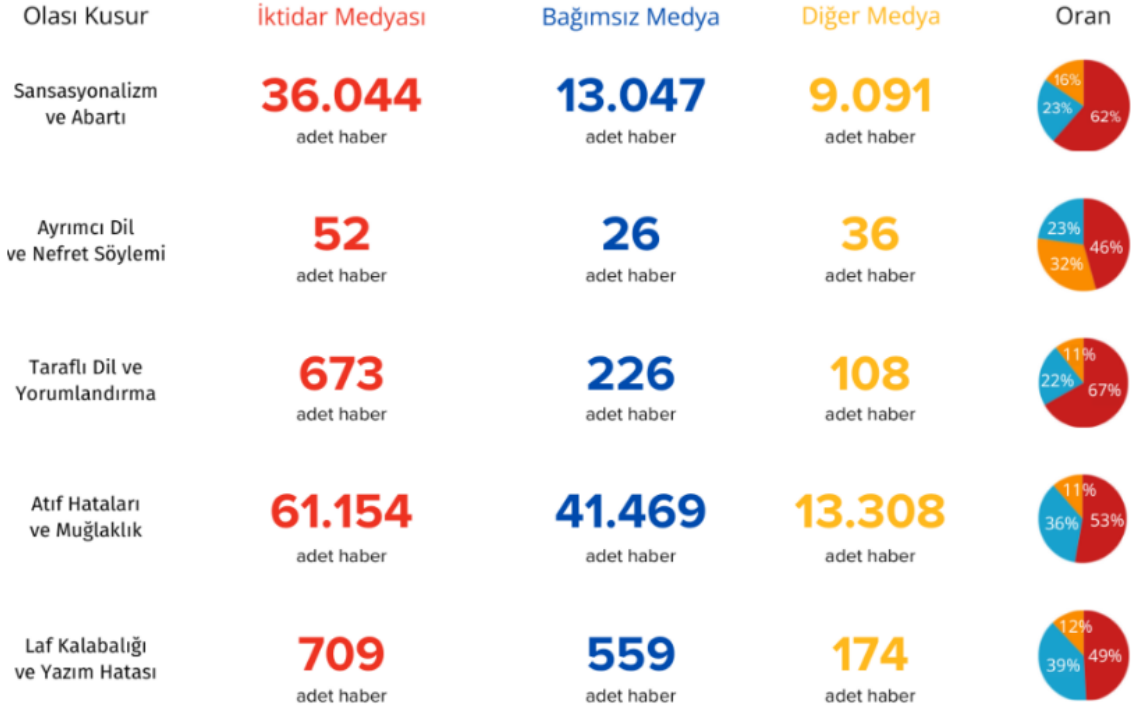
- **Hedef gösterme:** Haberlerde ve köşe yazılarında kullanılan dilin **kişileri hedef gösterdiği**, toplum nezdinde **küçük düşürdüğü** ve hatta onların **can güvenliğini tehlikeye attığı** iddiaları da şikâyetlerde yer alıyor. **Tehdit** ve **nefret söylemi** bu şikâyetlerin konuları arasında. Hayvanseverlerin "itperest," doktorların ise "beyaz önlüklü" diye hedef gösterildiği Yeni Akit haberleri buna örnek...
 - **Özel hayatın gizliliğini ihlal:** Özellikle yargı sürecindeki olaylarda, **özel hayatın gereksiz yere ifşa edilmesi** gibi durumlar da kişilik haklarının ihlali olarak şikâyetlerde sıkça dile getirilmiş.
 - **Masumiyet karinesi:** Haberlerde **isimlerin açıkça belirtilmesi** ve **devam eden davalarla ilgili hassas bilgilerin** yayımlanması bir başka şikâyet konusu.
 - **Yanılıcı ve asılsız haberler:** Bazı şikâyetlerde, ilgili haber veya köşe yazısının **gerçekleri çarpıttığı**, asılsız iddialarla dolu ve **kamuoyunu yanıltmaya yönelik** olduğu belirtiliyor. Bu durum gazeteciliğin doğruluk ilkesiyle çelişiyor.
 - **Doğrulama ve araştırma yetersizliği:** Birçok şikâyetinde, haberlerin **yeterli araştırma ve doğrulama yapılmadan** yayımlandığı ifade ediliyor.
 - **Objektiflikten uzaklaşma:** Bazı haberlerde, **tarafli ve öznel bir dil** kullanılarak haber verme amacından uzaklaşıldığı savunuluyor. Bu durum gazeteciliğin tarafsızlık ilkesiyle çelişiyor.
 - **Karşı tarafın görüşüne yer verilmemesi:** Birçok şikâyetinde dile getirilen önemli bir husus da, **cevap ve düzeltme hakkının** kullanılmasına izin verilmemesi. (<https://journo.com.tr/basin-konseysi-kararlari>)
6. New York'ta yaşayan gazeteci Jeremy Singer-Vine'in "Data is Plural" (Veri Çoğuldur) adlı web sitesi ve e bülteni 2015'ten beri aktif. Journo ekibi bu siteden Türkiye'yi ilgilendiren verileri 2023'e dek taradı. Bunlardan biri konumuz açısından dikkat çekici: **"Electoral gender quotas" (Seçimde cinsiyet kotası)** başlıklı veri kümesi, The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü) kuruluşunun verilerini içeriyor. Cinsiyete dayalı kotalar sonucu Türkiye dâhil onlarca ülkede siyasete kadınların katılımını inceleyen bu enstitü, parti bazında da değerlendirmelerde bulunuyor. (<https://journo.com.tr/gazeteciler-icin-veri-kumeleri>)
7. 7.100 haber kuruluşunun internet sitelerini tarayarak yöneticilerin cinsiyet dağılımlarını belirlediği çalışmada Journo, künyesini tam olarak yayınlayan 89 haber kuruluşunun yöneticisinin yüzde 70'inin erkek olduğunu tespit etmiştir. Künyesinde kadınlara en fazla yer veren kuruluşlar Medyascope, Yeşil Gazete ve Bianet'tir. (<https://journo.com.tr/gazete-kunyeleri>)

Tablo 11. Medyada yönetici olanların cinsiyete göre dağılımı

8. Journo Haber Gözcüsü, Mart 2024’e kadar geçen bir yıl içinde medyayla ilgili topladığı verileri görselleştirmiştir. Bunlardan konumuzla ilgili olan ayrımcı dil ve nefret söylemi, sansasyonizm ve abartı başlığının da yer aldığı görsel şöyledir (<https://journo.com.tr/journo-haber-gozcusu-sonuclar>):

Tablo 12. Ayrımcı dil ve nefret söylemine dair istatistikler

Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi’nin Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu

Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi’nin, Türkiye’de Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet, Nitel Bir Araştırma başlıklı raporu³¹, özellikle seçim arifesinde yaşananlara odaklanan ve konumuz bakımından önemli bir çalışmadır. Raporun ilk bölümünde Türkiye’de kadınların siyasete katılımına ilişkin kısa bir özet sunulmuş, ikinci bölümde siyasette kadınlara yönelik şiddet alanına ilişkin uluslararası mevzuat ve bu mevzuat çerçevesinde ulusal mevzuata dair bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, farklı ülkelerdeki iyi uygulamalara ilişkin seçilmiş örnekler özetlenmiştir. Raporun beşinci bölümünde, siyasetin adaylık, seçim süreci ve seçim sonrası aşamalarında kadınların farklı aktörler tarafından maruz bırakıldıkları şiddet eylemleri, aktarılmıştır. Altıncı bölümde, siyasette kadınlara yönelik şiddetin nedenleri ve etkileri, yedinci bölümde de siyasette kadınlara yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin önerilere yer verilmiştir. Raporda siyasette aktif olan kadınlara yönelik şiddetin büyük ölçüde sosyal medyadan yönelen dijital şiddet olduğu ortaya konulmuştur.

³¹ Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi. (2023). Türkiye’de Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet. UN Women. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2275>)

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği’nin Engelli Kadınların Haber Medyasında Temsili Raporu

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği’nin Etkiniz Programı kapsamında yaptığı Engelli Kadınların Haber Medyasında Temsili başlıklı izleme raporunun³² bulgularına bakacak olursak:

- Engelli kadınlar ve kız çocuklar medyada yoğunlukla şiddet haberleriyle yer alıyor. İncelenen 14 şiddet konulu haberin (incelenen tüm haberlerin %15,9’u) 6’sı cinsel istismar, 4’ü kadın cinayeti, 2’si kadına karşı şiddet, biri hakaret ve biri ihmal vakası.
- Haberlerde zihinsel engelli kadınların şiddete daha çok maruz kaldığı görülüyor. Bunu işitme engelli, down sendromlu ve otizmlı kadınlar ve kız çocuklar izliyor.
- Engelliliğe ilişkin önyargılar, örneğin engellilerin cinsiyetsiz, asexual veya heteroseksüel olduğu; evlenmediği/evlenemediği, çocuğunun olamadığı, engelli kadının çocuk doğuramadığı, haber medyasında engelli kadınlar ve kız çocukların temsilde de sıkça karşımıza çıkıyor
- İncelenen haberlerin 12’si (tüm haberlerin %13,6’sı) yoğunlukla annesinin fedakarlığıyla iyileşen, tedavisi devam eden, eğitim alan, meslek sahibi olan engelli kız çocuk ve kadınlar üzerine.
- Haberler kadınların hikayelerine yer verirken engelli kadın işsizliğini vurgulamıyor, istihdamda ayrımcılığa değinmiyor veya yoksullukla mücadele stratejilerine dair bir görüşe başvurmuyor.
- Engelli kadınlar ve kız çocukların medyada başarı hikayesi olarak sunumu yoğunlukla spor faaliyetlerine ve kazanılan madalyalara, şampiyonluklara dair haberlerle oluyor.
- İzlemeye konu olan 7 haber (incelenen tüm haberlerin %8’i) erişilebilir olmayan binaların ve kentlerin engelli kadın ve kız çocukların haklarının göz ardı edildiğini gösteriyor.

TESEV’in Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir?, Veri, Politika ve Süreç İncelemesi Raporu

TESEV’in İsveç Sverige desteğiyle gerçekleştirdiği “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir?, Veri, Politika ve Süreç İncelemesi” başlıklı raporu³³ bir tür izleme çalışmasıdır. Bu çalışmanın dijital becerilere sahip nüfusu cinsiyet kırılımında ele aldığı bölüm raporumuz açısından önemlidir. TESEV’in çalışmasında, toplumda temel ve temel

³² Doğan, S. ve Akay, S. S. (2023). Engelli Kadınların Haber Medyasında Temsili İzleme Raporu. Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2173>)

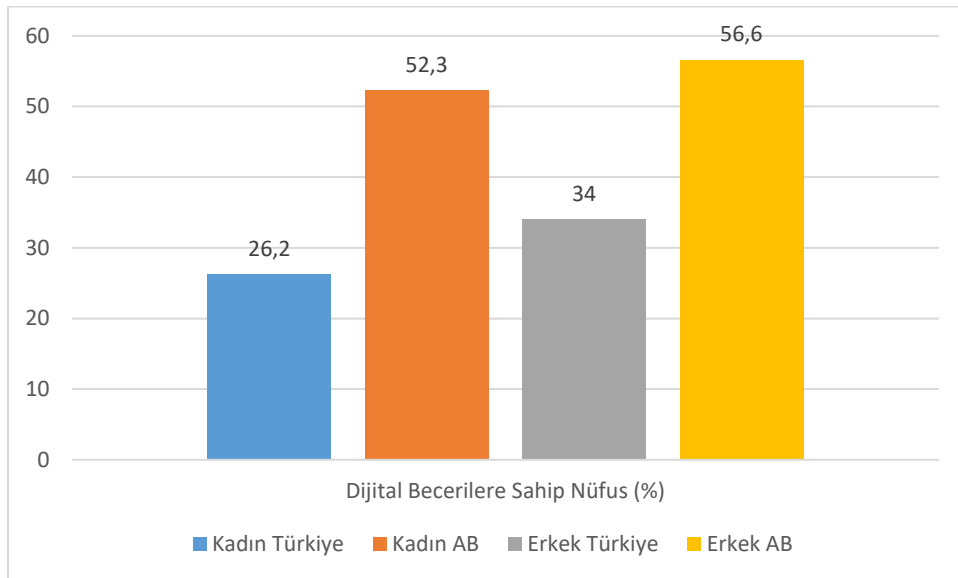
³³ Akdoğan, I. ve Fidan, G. (2023). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir? Veri, Politika ve Süreç İncelemesi. TESEV Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2273>)

üstü ortalama dijital becerilere sahip nüfusa bakıldığında Türkiye ve AB arasında oldukça büyük bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Bilgi ve veri okuryazarlığı; iletişim ve birlikte çalışma, dijital içerik üretme, güvenlik ve sorun çözme becerilerinin toplu incelendiği veride Türkiye’de fark daha fazla olmakla beraber her iki tarafta da kadınların dezavantajlı olduğu görülmüştür.

İnternet kullanımına bakıldığında ise Türkiye ve AB arasındaki uçurumun son 9 yılda hızla kapanmaya başladığı ancak Türkiye’de kadın- erkek arasındaki farkın AB’dekine oranla çok daha fazla olduğu görülmüştür. 11. Kalkınma Planı’nda internet erişimi ve kullanımı bakımından gelir, bölge, cinsiyet ve yaş grupları arasındaki farkların azaltılmasının hedeflendiği hatırlatılarak, bu hedefe tam anlamıyla ulaşılamadığı eklenmiştir.

Kamu kurumlarıyla iletişimde İnternet kullanımına bakıldığında, Eurostat’a göre 2021 yılında AB’de nüfusun %61’e yakını İnterneti kamu kurumlarıyla iletişim için kullanırken, Türkiye’de bu oran %59’un altında kalmıştır. Arada büyük bir fark görülmekle beraber veride cinsiyet kırılımı bulunmadığı için Türkiye ve AB ülkelerinde toplumsal cinsiyete dayalı dijital uçurumu bu veri üzerinden karşılaştırılamamıştır. TÜİK’in cinsiyete göre kamu kurumlarıyla iletişimde İnternet kullanımı verisine göre ise kadınlar kamu kurumları ile iletişim için İnterneti erkeklerden daha az kullanmaktadırlar. Kadınların bu amaçla İnternet kullanımı 2016 yılından bu yana artmış olsa da hala erkeklerden geride kalmaktadır. Üstelik bölgesel farklar da çok belirgindir. Çalışmanın sonuçlarına göre, Türkiye’de İnternet kullanımında en büyük toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise Kuzeydoğu Karadeniz’de görülmektedir. 2022’de bölgede erkeklerin %80’den fazlası İnternet kullanırken bu oran kadınlarda %60,7’de kalmaktadır (s.46-49).

Tablo 13. Cinsiyete Göre Temel ve Üstü Ortalama Dijital Becerilere Sahip Nüfus Yüzdesi (2021)

AĞ-DA Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dayanışma Ağı’nın İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığı ve Medya Raporu

AĞ-DA Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dayanışma Ağı’nın Civil Rights Defenders, Center For Comparative Research on Democraci işbirliğiyle Nur Betül Çelik, Hatice Çoban Keneş, Nihal Kocabay Şener ve Ferda Fahrioğlu tarafından hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Şeytanlaştırılması: İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığı ve Medya başlıklı rapor³⁴, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararına karşı toplumsal cinsiyet temelli insan hakları mücadelesini güçlendirmek amacıyla kaleme alınmıştır. Konuyla ilgili 57 haber söylem analizine tabi tutulmuştur. Toplumsal cinsiyet kavramının ve mücadelenin bu haberlerle nasıl zayıflatılmaya çalışıldığı göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Haberlerin söylemsel analizi, İstanbul Sözleşmesi’ni “sakıncalı” hale getiren tartışmaların iki hat üzerinden kurgulandığını göstermektedir. İlk olarak, toplumsal cinsiyet uygulamalarının “aileyi yok edeceği”, çocukları/öğrencileri “cinsiyetsizleştireceği”, “Batı projesi” olduğu, “değerlerimize yönelik bilinçli bir saldırı” olduğu iddiaları aracılığıyla sakıncalı olduğu ve kaldırılması gerektiği üzerine yapılan tartışmalar vardır. İkinci olarak, İstanbul Sözleşmesi’nin içeriğiyle LGBTİQ+’lar arasında bağlantı kurulmasına aracılık eden, Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’ın açıklaması üzerine başlayan tartışmalar birbirine eklemlenmiş ve Sözleşme’nin kaldırılmasına giden süreçte etkili olmuştur. (s. 8)

Raporda, Sözleşme karşıtı medyanın 4 temel argümanı olduğu savunulmaktadır:

1. İslami/Türk hayat tarzı ile Batılı/Batıcı hayat tarzı karşıtlığı;
2. Aile içi/normal ve aileyi hedef alan norm dışı ilişkiler karşıtlığı;
3. Fitnat, sapkınlık söylemi ve LGBTİ düşmanlığı;
4. Sözleşme’nin milli ve dini değerleri hedef aldığı vurgusu.

“Neden Meyda Erkek Egemen?” Projesi

Derya Kap’ın Sivil Düşün desteğiyle 2024’te hazırladığı, Erkek Medya: Neden Medya Erkek Egemen? başlıklı video serisinde, tarihsel süreç içinde medya sektöründe erkeklerin hakimiyeti sorgulanmakta, bunun nedenleri gazetecilere, akademisyenlere, sendikacılara sorulmakta, çözüm aranmaktadır. Videoların³⁵ başlıkları şöyle:

- 1- Medyanın Cinsiyetçi Dili
- 2- Cinsiyetçilik Ne Ola Ki?
- 3- Cinsiyet Değil Zihniyet

³⁴ Kocabay-Şener, N., Çoban-Keneş, H., Çelik, B. ve Fahrioğlu-Akın, F. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Şeytanlaştırılması: İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığı ve Medya. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dayanışma Ağı (AĞ-DA). (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2062>)

³⁵ Videolara erişmek için [tıklayın](#).

- 4- Eşitlik Kime Neye Yarar?
- 5- Medyada Taciz ve İfşa
- 6- Yerel Medyada Erkeklik
- 7- Kadın + Haberciliği ve Genç Kadın Etkisi
- 8- Aman Bir Çam Devirmeyelim
- 9- Eşitlik Ne Zaman?

Kadın Zamanı’nın Anadilde Şiddet Başvuru Mekanizmaları Raporu

Kadın Zamanı tarafından hazırlanan “İstanbul’da Yaşayan Kürt Kadınların Anadilde Şiddet Başvuru Mekanizmalarına Erişiminin Yerel Yönetimler Bağlamında İzlenmesi Raporu, 2023-2024”te³⁶ görüşüne başvurulmuş kadınların yarısından fazlası şiddete maruz bırakıldığında hangi kurumlara başvurmaları gerektiğini bilmediklerini dile getirmişlerdir. Kadınların yüzde 26.2’si ise şiddete maruz bırakıldıklarında hangi kurumlara başvurmaları gerektiğine dair bilgiyi kadın dernekleri ve sosyal medyadan edindiklerini belirtmişlerdir.

Raporda, bu durumun iyileştirilebilmesi için öneriler de vardır. Bunlardan biri, CEDAW Komitesi 35 No’lu Genel Tavsiye Kararı’nın 43. maddesi’ne dayanarak çoklu/kesişimsel ayrımcılığa maruz kalmış kadınlar için, çeşitli ve erişilebilir medya kanalları yoluyla ve toplum içi diyalog ile kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurları için mevcut, tazminata ilişkin olanlar dahil, yasal ve sosyal kaynaklara ilişkin erişilebilir bilgiler oluşturulması ve kadınların bu bilgilere erişebilmelerinin sağlanmasıdır. (s. 13-25)

Medya Çalışanlarına Yönelik Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Rehberi

UNFPA tarafından Çiler Dursun’a hazırlatılan Medya Çalışanlarına Yönelik Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Rehberi³⁷, hizmet sağlayıcılar için çok sektörlü bir kapasite güçlendirme programının parçasıdır. Kolluk kuvvetleri personeli, adalet sistemi çalışanları, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve medya çalışanlarına bu kapsamda bilgi ve beceri aktarımı yapılmasını hedeflemektedir. Çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler konusunda medya çalışanlarında farkındalık oluşturmak, bunun yanında televizyon, gazete ve dijital habercilik alanlarında alternatif bir dil ve haber yapma biçimi ortaya koymak da hedefler arasındadır. Haber kaynağı olarak çocuk özneye yaklaşımda nelere dikkat edilmesi gerektiği, görsellerin nasıl kullanılması gerektiği haber örnekleriyle ele alınmaktadır. Rehberin eki olarak Alternatif Dil ve Söyleme Dayalı Haber Oluşturmak İçin Kontrol Listesi ile Anahtar Kavramlar Sözlüğü de eklenmiştir.

³⁶ Ünverdi, N. (2024). İstanbul’da Yaşayan Kürt Kadınların Anadilde Şiddet Başvuru Mekanizmalarına Erişimin Yerel Yönetimler Bağlamında İzlenmesi Raporu. Kadın Zamanı Derneği. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/handle/1/2483>)

³⁷ Dursun, Ç. (2021). Medya Çalışanlarına Yönelik ÇYEZE’nin Önlenmesi Rehberi. UNFPA Türkiye. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/handle/1/1837>)

Bianet

Bianet de düzenli olarak kadına yönelik erkek şiddetinin kaydını tutan bir medya kuruluşudur. Bianet'in kayıtlarına bakılacak olursa, yıllar içinde erkek şiddetinin oranı artmaktadır (<https://bianet.org/proje/erkek-siddeti-cetelesi-285345>).

Göstergeler ve Veriler

Medya Sektöründe Çalışanların Dağılımı

Türkiye’de geleneksel gazeteciliğin ivme kaybettiğini ve faal olarak görev yapan gazetecilerin sayılarının giderek düştüğünü başta belirtmiştik. Gazetecilerin işten çıkarılmaları gündeme geldiğinde, kadın çalışanlar işlerini ilk kaybedenler olurlar. Gazeteciliğin “erkek işi” sayılması ve kadın gazetecilerin sektörde daha itibarsız görülen kültür-sanat, kent haberleri, çalışma hayatı gibi uzmanlık alanlarında görevlendirilmeleri ve son olarak da mensubu oldukları ailenin bakım yükünün onların üzerinde olması sebebiyle işlerine daha az özen ve zaman harcayacaklarının düşünülmesi bunun sebeplerindendir.

TÜİK’in verilerine göre, 2021 itibarıyla sarı basın kartı sahibi kadın sayısı 970, 2022 itibarıyla ise 968’dir. Ocak 2023 itibarıyla sarı basın kartı gazeteci sayısının 17 bin 618 olduğu hesaba katılırsa kadınların oranı çok düşüktür. Ayrıca 2023 itibarıyla sarı basın kartlı kadın gazeteci sayısına ulaşamamıştır. Bu bilinmezlik iktidar ve muhalefet partileri arasında da gerilim konusudur. Çünkü Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve yine Cumhurbaşkanlığı’na bağlı bazı birimlerin çalışanlarına da sarı basın kartı dağıtılmakta, onlar da kartın avantajlarından yararlanmaktadırlar³⁸. Sarı basın kartının eskisine oranla daha düşük bir itibarı ve avantajı varsa da, yine de bu karta sahip olmak mesleki avantajlar taşımaktadır. Bu kadar az sayıda sarı basın kartı sahibi kadın gazeteci bulunması olumsuz bir gelişmedir.

TÜİK verilerine göre gazete ve dergilerde çalışanların cinsiyete göre dağılımları 2022 itibarıyla aşağıdaki tablodan izlenebilir. 10 yıl önce görece olarak artan kadın gazeteci sayısı 2019’dan itibaren düşüş göstermiştir. Aynı düşüş erkek gazeteciler için de geçerlidir. Medya sektöründe tekelleşme, dijitalleşme ve sosyal medyanın haber kaynağı olarak geleneksel medyanın yerini alması gazetecilik pratiklerine duyulan ihtiyacı azaltmış görünmektedir. Bunun yanında sansür, yasal takibat ve tutuklanmalar da gazetecileri sektörden uzaklaştırmıştır.

Tablo 14. Gazete ve dergilerde çalışanların cinsiyete göre dağılımı (2023)

Yıl	Yayın Bölümü Erkek	Yayın Bölümü Kadın	Basım ve Dağıtım Erkek	Basım ve Dağıtım Kadın
2016	24882	15708	7748	2159
2017	25118	16040	5046	948
2018	28052	16202	5113	1080
2019	21748	14519	4825	1167
2020	17129	11100	3515	858
2021	16548	10405	12354	825
2022	14762	9143	10670	559

³⁸ <https://haber.sol.org.tr/haber/turkiyedeki-basin-kartli-gazeteci-sayisi-aciklandi-368985>

TÜİK 2022 tarihli verilere göre, gazete ve dergilerde çalışan yönetici pozisyonundaki kadınların erkeklerden çok daha az olduğu, bunların da dergilerde kümелendiği görülmektedir. Kadınların görece daha fazla sayıda bulundukları konumlar düzeltmenlik gibi teknik kadrolardır.

Tablo 15. Gazete ve dergilerde çalışan personelin kadrolarına ve cinsiyete göre dağılımı (2022)

Görev	Gazete Erkek	Gazete Kadın	Dergi Erkek	Dergi Kadın
Toplam	6903	3474	7859	5669
Genel yayın müdürü	386	81	580	155
Genel yayın yönetmeni	299	51	551	238
Genel yayın koordinatörü	79	31	273	160
Genel müdür/müessese müdürü/idare müdürü	130	31	187	92
Sorumlu yazı işleri müdürü	664	280	577	296
Yazı işleri müdürü	459	176	354	210
Yayın yönetmeni	53	31	465	472
Sayfa editörü	986	682	860	890
Yazı işleri müdür yardımcısı	19	7	155	77
Redaktör	36	24	555	465
İstihbarat ve haber bölüm şefi	25	12	17	24
Haber müdürü	154	67	71	56
Başyazar/yazar	529	265	812	643
Muhabir/foto muhabiri	2071	1184	275	166
Karikatürist	20	2	33	29
Ressam/grafiker	98	75	450	419
Düzelten	53	26	165	148
Bölge/il temsilcisi	44	9	81	21
Diğer	798	440	1398	1108

Medya Alanını Düzenleyen Kurullardaki ve Devlete Bağlı Medya Kuruluşlarındaki Personelin Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 21: Düzenleyici kurumların personel dağılımı (yüzde olarak) 2021-2023

Kurum	2021	2022	2023
Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı	45K, 55E	43K, 57E	45K, 55E
BTK	29K, 71E	28K, 72E	30K, 70E
TRT	33K, 67E	33,6K, 66,4E	33,4K, 66,6E
AA	Bulunamadı	Bulunamadı	Bulunamadı

Kaynak: Kurumların faaliyet raporları

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 2018 yılında kurulan ve Cumhurbaşkanı’nın faaliyetlerini duyuran, halkla ilişkilerini yürüten kuruluştur. Kurumun AKP’ye yakın bir çizgi izlediği ve muhalif partilerin, toplulukları yok saydığı eleştirisi kurulduğu günden beri sürmektedir. Kurumda çalışan kadın sayısı diğer kurumlara göre fazla olmakla birlikte, bu kişilerin hangi kadrolarda çalıştıkları, yetki ve sorumlulukları bilinmediği için net bir yorum yapmak mümkün değildir.

2000’de çalışmalarına başlayan BTK, Türkiye’de telekomünikasyon sektörünü düzenleyen ve daha ziyade teknik işlerden sorumlu bir kurumdur. Kurumda çalışan kadın-erkek sayısında ülkemizde mesleki ve teknik eğitim veren okullarda erkek öğrenci sayısının çok olmasının yarattığı bir farklılık görülmektedir.

TRT, kamu yayıncılığı yapmak amacıyla kurulmuş bir devlet kurumu olmasına rağmen, tarih içinde iktidara sahip olan partilerin sesi olma niteliği taşımaktadır. Her yeni iktidar kurumda kadrolaşmaya gitmektedir. AKP’nin uzun iktidarı boyunca da eleştiri konusu olan bu durum Meclis’te soru önergelerine yansımıştır. Tabloya bakıldığında, kurumun erkeklere göre daha az olan çalışan sayısının yıllar içinde aynı oranda kaldığı görülmektedir. Bu durum içeriklere de yansımakta, tarihsel kahramanlık, savaş hikayeleri, erkeklerin konuk olduğu tartışma programları TRT yayınlarına hakim olmaktadır.

Yine bir resmi kurum olan Anadolu Ajansı’nda çalışanların cinsiyete göre dağılımına dair bilgiye ise ulaşılammıştır.

Bu kurumlar arasında personelin cinsiyet dağılımına dair en ayrıntılı bilgiyi kamuoyuyla paylaşan kurum RTÜK olduğu için, bu kurum ayrıca ele alınmıştır. Radyo ve televizyon yayınlarını denetleme görevini üstlenen RTÜK'ün yönetici kadrosunda çalışan kadınların erkeklerin yarısı kadar olduğunu görürüz. Başka kurumlara göre kadın çalışan sayısı daha çok olsa da, yine erkeklerin gerisinde kalmaktadır. RTÜK'ün vatandaşların medya içeriklerine ilişkin şikayetlerini de cinsiyet kırılımına tabi tutarak göstermesi medya ve TCE çalışmaları için önemli bir veri kaynağıdır. Bu tablolara baktığımızda, erkeklerin kadınlara nazaran daha fazla şikayet bildirimini yaptıkları görülmektedir. Bu tablo, erkeklerin cinsiyet körlüğü veya cinsiyetçi tavırlarının içeriklerden daha fazla rahatsız olmalarını beraberinde getirmiş olabileceğini yahut radyo ve televizyon içeriklerini erkeklerin daha fazla tükettiğini düşündürür. Şikayet mekanizmalarından daha fazla haberdar olabilirler veya bu konuda özgüvenleri daha gelişkin olabilir. 2021 yılı verileri şu şekildedir:

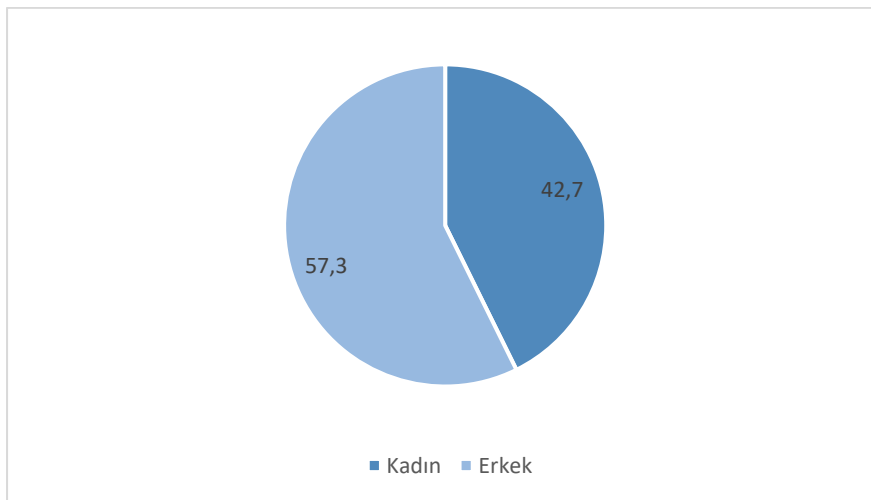
Tablo 16. RTÜK Personelin yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı 2021

Cinsiyet	21-30 Yaş	31-40 Yaş	41-50 Yaş	51-60 Yaş	61 Yaş ve Üzeri	Toplam Personel
Kadın	58	66	54	55	10	243
Erkek	47	113	79	96	32	367
Toplam	105	179	133	151	42	610

Tablo 17. RTÜK Personelinin kadro unvanına ve cinsiyete göre dağılımı 2021

Kadro Unvanı	Kadın	Erkek	Toplam	Oran (%)
Yönetici Kadrosu	4	8	12	1,97
Meslek Personeli	120	158	278	45,57
Diğer Kadrolar	119	201	320	52,46
Toplam	243	367	610	100

Tablo 18. Vatandaş bildirimlerinin cinsiyete göre dağılımı 2021

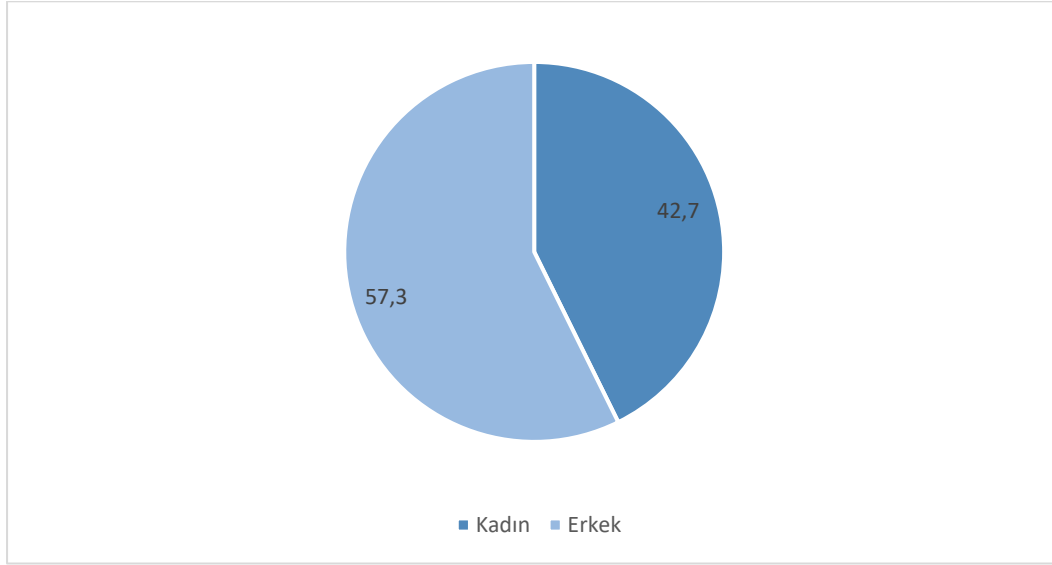

RTÜK'ün 2022 faaliyet raporundaki veriler ise şu şekildedir:

Tablo 19. RTÜK Personelin yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı 2022

Cinsiyet	21-30 Yaş	31-40 Yaş	41-50 Yaş	51-60 Yaş	61 ve Üzeri Yaş	Toplam Personel
Kadın	57	73	59	60	12	261
Erkek	45	110	92	92	35	374
Toplam	102	183	151	152	47	635

Tablo 20. Vatandaş bildirimlerinin cinsiyete göre dağılımı 2022

Bireylerin Cinsiyete Göre İnternet Kullanım Oranlarına Dair Veriler

TÜİK'in 2024'te yayınladığı 2023-24 verilerine bakılınca, internet kullanımında kadınların erkeklere oranı birbirine çok yakındır. Bunu yakın zamanda yaşanan Covid-19 pandemisinin evden çalışmayı zorunlu hale getirmesine veya ev eksenli yaşama zorunluluğunun kamusal alanla ilişki kurmanın, alışveriş etmenin, resmi işlemleri yapmanın, oylanmanın, enformasyon edinmenin ve sosyalleşmenin yolunun internet dolayımı ile iletişim haline gelmesine bağlayabiliriz. İnternetin son yıllarda yaygınlaşması ve görece ucuzlaşmasının da etkisini anmak gerekir.

Çeşitli sosyal medya mecraları da gazetelerin, dergilerin, kamusal alanda yapılan etkinliklerin, kişisel ilişkilerin, sosyalleşme, eğlenme ve öğrenme pratiklerinin yerini almıştır. Aynı zamanda bir politik tartışma ortamına, kazanç kaynağına da dönüşen bu mecralara yönelik ilgi giderek artmaktadır. Birçok kadın gazeteci, kadın ve LGBTİ aktivist bu mecralarda fikir paylaşımı ve aktivizm yapmaktadır.

Tablo 21. Cinsiyete Göre Bireylerin İnternet Kullanım Oranı, 2023,2024

En son kullanım zamanı	Toplam 2023-2024	Erkek 2023-2024	Kadın 2023-2024
İnternet kullananlar	87,1-88,8	90,9-92,2	83,3-85,4
Son üç ay içinde	86,0-87,3	89,8-90,7	82,1-83,9
3 ay ile 1 yıl arasında	0,5-0,1	0,4-0,1	0,6-0,9
Bir yıldan önce	0,6-0,5	0,7-0,5	0,6-0,6
Hiç kullanmadı	12,9-11,2	9,1-7,8	16,7-14,6

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Tablo 22. Cinsiyete göre bireylerin son 12 ay içinde özel amaçla kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişimde İnterneti kullanım ve yürüttükleri faaliyetlerin oranı, 2023, 2024

E-devlet hizmeti kullanımı	Toplam 2023-2024	Erkek 2023-2024	Kadın 2023-2024
Özel amaçla kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişimde İnterneti kullananların oranı	73,9-73,7	81,3-80,7	66,4-66,7
Resmi makamlar veya kamu hizmetleri tarafından kendisi hakkında saklanan kişisel bilgilere erişme	69,6-68,6	77,8-76,3	61,4-60,9
Kamuya açık veri tabanlarından veya kayıtlardan bilgilere erişme	24,0-25,0	29,1-30,5	19,0-19,5
Kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinme	48,2-45,1	54,6-51,0	41,8-39,2
Resmi formları indirme/yazdırma	30,6-27,7	35,8-32,3	25,4-23,0
Kamu kurumlarından veya kamu hizmetlerinden bir randevu alma veya rezervasyon yaptırma	51,3-47,9	54,9-51,1	47,7-44,7
Resmi makamların bir web sitesinde veya uygulamasındaki hesap	18,4-17,8	23,8-22,7	13,0-12,9

aracılığıyla resmi makamlardan veya hizmetlerden özel amaçla herhangi bir resmi iletişim/belge alma			
Vergi beyannamesini bir web sitesi veya mobil uygulama aracılığıyla doldurma, düzenleme, inceleme veya onaylama(1)	7,8-8,3	10,5-10,8	5,2-5,8
Resmi belge veya sertifika talep etme (mezuniyet, doğum, evlilik, boşanma, ölüm, ikametgah belgeleri, polis veya adli sicil kayıtları vb.)	24,7-24,7	29,8-29,6	19,5-19,9
Yardım veya hak talebinde bulunma (emekli maaşı, işsizlik, çocuk yardımı, okullara, üniversitelere kayıt vb.)	11,9-11,5	13,1-12,0	10,7-11,1
Başka taleplerde, iddialarda veya şikayetlerde bulunma (hırsızlığı polise bildirme, yasal şikayette bulunma, adli yardım talep etme, dava açma vb.)	5,6-5,6	6,8-6,4	4,4-4,8

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Tablo 23. Cinsiyete göre son 12 ayda İnternet kullanan bireylerin İnternet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme oranı, 2023, 2024

E-ticaret kullanımı	Toplam	Erkek	Kadın
	2023-2024	2023-2024	2023-2024
Mal veya hizmet satın alan ya da sipariş veren bireyler	49,5-51,7	52,4-54,1	46,6-49,3
Son 3 ay içinde	38,0-38,8	38,1-38,7	37,9-39,0
3 ay ile bir yıl arasında	7,8-8,5	9,6-9,8	6,1-7,1
Bir yıldan önce	3,6-4,4	4,7-5,6	2,6-3,2

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Tablo 24. Cinsiyete göre son 3 ay içinde İnternet üzerinden eğitim, mesleki ve özel amaçlar için yapılan öğrenme faaliyeti gerçekleştiren bireylerin oranı, 2023, 2024

	Toplam	Erkek	Kadın
	2023-2024	2023-2024	2023-2024
Çevrimiçi öğrenme faaliyeti	18,7-13,9	18,1-13,7	19,4-14,1
Çevrimiçi bir kurs alma	8,2-6,0	8,0-6,1	8,4-6,0
Çevrimiçi kurs alma dışında çevrimiçi öğrenme materyallerini kullanma	12,2-9,7	10,5-9,4	12,0-10,1
Sesli veya görüntülü çevrimiçi araçları kullanarak eğitimciler veya öğrencilerle iletişim kurma	13,3-7,9	12,6-7,5	14,1-8,2

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Tablo 25. Cinsiyete göre son 3 ay içinde sosyal medya ve mesajlaşma uygulamalarını kullanma oranı 2023-2024

Sosyal medya ve mesajlaşma uygulamaları	Toplam	Erkek	Kadın
	2023-2024	2023-2024	2023-2024
WhatsApp	84,9-86,2	88,7-89,5	81,1-82,9
Instagram	61,4-65,4	63,5-67,0	59,3-63,9
YouTube	69,0-71,3	72,6-74,7	65,4-68,0
Facebook	51,4-49,4	62,6-60,5	40,4-38,4
X	23,7-22,7	28,8-27,6	18,6-17,8
Telegram	14,8-14,8	18,1-18,9	11,5-10,8
TikTok	17,1-19,1	21,2-23,5	13,0-14,7
Snapchat	9,6-9,8	8,3-8,3	10,9-11,3
BİP	4,0-3,1	4,7-3,6	3,3-2,6
Diğer	0,7-0,8	0,8-0,8	0,5-0,7

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Tablo 26. Cinsiyete göre son 3 ayda İnternet kullanan bireylerin İnternete bağlı cihazları veya sistemleri özel amaçla kullanma oranı, 2022, 2024

İnternete bağlı cihaz ve sistem türleri	Toplam 2023-2024	Erkek 2023-2024	Kadın 2023-2024
Evinizde enerji tasarrufu amacıyla kullandığınız İnternete bağlı çözümler (akıllı termostat, aydınlatma, kombi/klima ısıtma-soğutma, elektrik sayacı, eklentiler veya diğer İnternet bağlantılı çözümler)	1,9-2,3	1,9-2,4	1,8-2,1
İnternete bağlı ev alarm sistemi, duman detektörü, güvenlik kameraları, kapı kilitleri veya eviniz için İnternete bağlı diğer güvenlik/emniyet çözümleri	1,9-2,7	2,1-2,9	1,7-2,4
Robot süpürgeler, buzdolapları, fırınlar, kahve makineleri gibi İnternete bağlı ev aletleri	5,2-10,2	4,8-9,3	5,6-11,2
Akıllı hoparlör veya bir uygulama biçiminde sanal bir asistan	6,3-5,4	6,7-5,7	5,8-5,0
İnternet bağlantılı TV	42,0-47,9	41,7-47,3	42,4-48,5
İnternet bağlantılı oyun konsolu	3,7-4,0	4,5-5,1	2,9-2,8
İnternet bağlantılı ev ses sistemi, akıllı hoparlörler	2,9-2,4	3,2-2,6	2,6-2,2
Akıllı saat, İnternet bağlantılı spor/direnç bandı, gözlük veya kulaklıklar, güvenlik takip cihazları, İnternet bağlantılı aksesuarlar, İnternet bağlantılı giysi veya ayakkabılar	7,5-9,7	7,9-9,9	7,1-9,4
Kan basıncını, şeker seviyesini, vücut ağırlığını (akıllı tartı gibi) izlemek için İnternete bağlı cihazlar veya sağlık ya da tıbbi bakım için İnternete bağlı diğer cihazlar	2,3-2,2	2,3-2,2	2,3-2,3
Robot oyuncaklar (eğitici olanlar dahil) veya oyuncak bebekler gibi İnternete bağlı oyuncaklar	0,3-0,4	0,3-0,4	0,3-0,3
Dahili kablosuz İnternet bağlantısı olan bir araba	1,8-3,0	2,3-3,6	1,3-2,4

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Kaynakça

“Kadın Gazetecilere Uygulanan Hak İhlalleri ve Meslekteki Yerleri”, Serap Cömertoğlu İşcan, <https://humanrights.gc-tr.org/kadin-gazetecilere-uygulanan-hak-ihlalleri-ve-meslekteki-yerleri/>

“Social media monitoring on COVID-19 and misogyny in Asia and the Pasific”, 2020; “Big data analysis on hate speech and misogyny in four countries: Bangladesh, Indonesia, the Philippines and Thailand”, 2023; “Using bit data analytics for insights on online violence against women in Libya”, 2023

SBB (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (<https://dspace.ceid.org.tr/handle/1/2318>)

2023 Report On Gender Equality in the EU2023

A Comparative Study of Experiences and Lessons Learned In Ending The Legalization of Child Marriage, UNWomen, 2023

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024

Bianet Erkek Şiddeti Çetelesi, <https://bianet.org/proje/erkek-siddeti-cetelesi-285345>

Bkz. “Social media monitoring on COVID-19 and misogyny in Asia and the Pasific”, 2020; “Big data analysis on hate speech and misogyny in four countries: Bangladesh, Indonesia, the Philippines and Thailand”, 2023; “Using bit data analytics for insights on online violence against women in Libya”, 2023

Cinsel Şiddet Haberleri İçin Görsel Arşiv, <https://csgorselarsiv.org>

Commission on the Status of Women Report on the sixty-seventh session, https://unfoundation.org/what-we-do/issues/girls-and-women/50-of-the-worlds-most-sexist-laws-a-snapshot-of-gender-inequality/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwpbi4BhByEiwAMC8JnQJqUrZBwCuj7H75SKZKyMr00Tjj0Ne3VL-hRmz_fLP1of35AxYPoxoC2uMQAvD_BwE

Developing a survey instrument on the situation of migrant women at the country level, UNWomen, 2023

Economic and Social Council Official Records, 2023 Supplement No.7, 25 March 2022 and 6-17 March 2023

Economic and Social Council Official Records, 2023 Supplement No.7, 2023. 25 March 2022 and 6-17 March 2023.

Engelli Kadınların Haber Medyasında Temsili, Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, <https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/c7257b49-9c52-4f7c-98f2-1391ed1665fc/content>

Erkek Medya: Neden Medya Erkek Egemen?, Haz. Derya Kap,
<https://www.youtube.com/watch?v=9fzP5j06slA&list=PLobnMQlhCPuky605cgZaSvAeguMX9UaAm&index=1&t=0s>

Eşitlik İçin Dijital Adımlar: Nefret Söylemiyle Mücadele raporu 2024, Kız Başına,
<https://sesdernegi.org/haber-var-ses-ver/>

Gazetecilikte Kadın Koalisyonu Raporu, 2022, <https://bianet.org/haber/kadin-gazetecilere-yonelik-siddet-vakasi-en-cok-turkiye-de-kaydedildi-261314>

Gender statistics Report of the Secretary General,
https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/session_55/documents/2024-14-GenderStats-E.pdf

Global Gender Gap Report, 2024, UN Women,
https://www.unwomen.org/en/resources/gender-snapshot?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw9eO3BhBNEiwAoc0-jRlqBthRa51UN88-yAP_eDfmzlw3TxmKQmc9GgTxEVJPvFolia_4NhoC3glQAvD_BwE

<https://haber.sol.org.tr/haber/turkiyedeki-basin-kartli-gazeteci-sayisi-aciklandi-368985>

<https://journocom.tr/basin-konseji-kararlari>

<https://journocom.tr/gazeteciler-icin-veri-kumeleri>

<https://journocom.tr/gazetecilik-bolumler-2023>

<https://journocom.tr/gazete-kunyeleri>

<https://journocom.tr/haber-imzolari>

<https://journocom.tr/haber-sitelerinde-kadin-kategorisi>

<https://journocom.tr/journocom-haber-gozcusu-sonuclar>

<https://journocom.tr/sokak-roportajlari>

https://www.guvenlitrafik.gov.tr/kurumlar/guvenlitrafik.gov.tr/yayinlar/paydas_kurum_yayin/pdf_paydas/11_rtuk2019_2023stratejikplanozeti_1112.pdf

İnsan Hakları ve Bağımsız Medya Projesi, Deniz Savaş ve Görkem Mavi,
<https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022.pdf>

İstanbul'da Yaşayan Kürt Kadınların Anadilde Şiddet Başvuru Mekanizmalarına Erişiminin Yerel Yönetimler Bağlamında İzlenmesi Raporu 2023-2024, Kadın Zamanı,
<https://dSPACE.ceid.org.tr/handle/1/2483>

İstatistiklerde Kadın, 2020,
<https://dSPACE.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/9c353154-bde5-47c2-b07e-3976ec553199/content>

İstatistiklerde Kadın 2021, <https://dSPACE.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/c647ec2f-34d5-4169-a3e5-73ad922c5070/content>

İstatistiklerde Kadın 2022, <https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/bcca5f1c-a998-4659-b3a8-5cfd9d485cfe/content>

İstatistiklerle Kadın 2023, <https://dspace.ceid.org.tr/items/4b8ef25d-9881-4932-b590-779d165ef531>

Kadın Gazetecilere Uygulanan Hak İhlalleri ve Meslekteki Yerleri, Türkiye Gazeteciler Sendikası Kadın Komisyonu, 2022, <https://humanrights.gc-tr.org/kadin-gazetecilere-uygulanan-hak-ihlalleri-ve-meslekteki-yerleri/>

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

KAOS GL Medya İzleme Raporu 2021, https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2022-02/kaos-gl-medya-izleme-2021_0_0.pdf

KAOS GL Medya İzleme Raporu 2022, <https://kaosgldernegi.org/images/library/medya-izleme-raporu-2022-web.pdf>

KAOS GL Medya İzleme Raporu 2023, <https://kaosgldernegi.org/images/library/medya-izleme-2023.pdf>

Medya Çalışanlarına Yönelik Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Rehberi, UNFPA, İsveç Sverige, Haz. Çiler Dursun, 2021.

Nefret Söylemi ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Bağlamında Ayrımcılık Yasağı İlkesi ve Eşitlik Kurumlarının Rolü, TİHEK, 2021

On the implementation Progress Report of the LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025_en

Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği 2023 İzleme Raporu, https://www.pembehayat.org/uploads/pembe_hayat_medya_izleme_raporu.pdf

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü, 2022 Dünya Basın Özgürlüğü Raporu, <https://rsf.org/en/index/score-saf?year=2024>

Strengthening data systems on violence against women in the Western Balkans and Türkiye, European Institute for Gender Equality, 2023.

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and It's Optional Protocol, UN Human Rights Office of the High Commissioner, Inter Parliamentary Union, 2023

The Dark Side of Digitalization: Technology-facilitated violence against women in Eastern Europe and Central Asia <https://dspace.ceid.org.tr/items/6160532f-f41b-4188-a54c-b1cb14949a8d>

Together for Prevention: Handbook on Multisectoral National Action Plans To Prevent Violence Against Women and Girls, UNWomen, 2023

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir? Veri, Politika ve Süreç İncelemesi, TESEV, <https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/8680b06b-9e93-4334-9d74-f8df2f4bea33/content>

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Şeytanlaştırılması: İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığı ve Medya Raporu, AĞ-DA Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dayanışma Ağı, Haz. Nur Betül Çelik, Hatice Çoban Keneş, Nihal Kocabay Şener, Ferda Fahrioglu

TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024

Türkiye Gazeteciler Sendikası Basın Özgürlüğü 2022-2023 Raporu, <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf>

Türkiye Gazeteciler Sendikası Basın Özgürlüğü 2023-2024 Raporu, <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/TGS-Basin-Ozgurlugu-Raporu-2022-2023.pdf>

Türkiye'de Siyasette Kadınlara Yönelik Şiddet, Nitel Bir Araştırma, Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi, <https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/50cc4a6b-d548-47e5-aeaf-51f42577650b/content>

Yerel Medyada Kadın Gazeteci Olmak, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, MEDAR, Dilek İçten, Yunus Erduran, 2020, <https://dspace.ceid.org.tr/items/abd60e5b-a93f-4085-bfdb-a06f5716f853>